

STOCKHOLMS STAD

ANALYS AV FÖLJDER AV COVID-19-PANDEMIN PÅ SÄRSKILT UTSATTA GRUPPER

MAJ 2021

SAMMANFATTNING

Sweco har haft i uppdrag av Stockholms stad Avdelningen för stadsövergripande sociala frågor att analysera följderna av covid-19-pandemin på särskilt utsatta grupper. I uppdraget har det även ingått att analysera vilka risker och behov stadens verksamheter ser framöver i förhållande till de särskilt utsatta grupperna. Analysen har fokuserat på verksamhetsområdena ekonomiskt bistånd, barn och unga, funktionsnedsättning, våld i nära relationer, missbruk och beroende, hemlöshet och socialpsykiatri. Analysen har baserats på statistisk som till största del har samlats in från stadens interna verksamhetssystem. Intervjuer har genomförts med enhetschefer och handläggare vid verksamheterna samt representanter för idéburna organisationer som riktar sig till vissa av målgrupperna. Analysen bygger till viss del även på 2020 års socialtjänstrapporter för de aktuella verksamhetsområdena samt på rapporter om konsekvenser av pandemin från nationella myndigheter och intresseorganisationer.

Studien har visat att få tydliga effekter av pandemin går att observera i statistik från stadens verksamheter. Genom intervjuer med stadens verksamheter och andra aktörer har flera redan synliga följder på olika målgrupper identifierats. I intervjuerna har det även lyfts potentiella risker och behov framåt kopplade till grupper där mörkertalen antas vara höga eller där följderna från pandemin förväntas bli synliga längre fram. Studiens resultat om följder av pandemin på särskilt utsatta grupper kan sammanfattas utifrån tre kategorier:

- Redan identifierade följder
- Troliga befintliga följder som inte med säkerhet kan identifieras
- Möjliga följder på sikt

REDAN IDENTIFIERADE FÖLJDER

Personer med funktionsnedsättning och personer inom socialpsykiatrin har upplevt negativa följder av pandemin. I intervjuer och statistik har dessa följder främst varit möjliga att identifiera hos personer som finns inom stadens verksamheter kopplade till LSS och SoL. Stadens möjlighet att verkställa beslut om daglig verksamhet har minskat och stödinsatser har inte utnyttjats i samma omfattning som tidigare. Verksamheterna vittnar om ökad påfrestning på målgrupperna när stödinsatserna har minskat i kombination med att målgruppernas funktionsvariationer och sjukdomssymptom många gånger ökar risken för bland annat oro och ångest. Många i målgrupperna är även i riskgrupp för covid-19 och i vissa fall finns svårigheter att kognitivt förstå restriktioner och rekommendationer kopplade till smittspridning.

Personer i hemlöshet, framför allt de utan ett aktivt missbruk, har enligt aktörer som möter målgruppen mått dåligt av nedstängda träfflokaler och ökad isolering. Många av dessa är äldre personer som samtidigt har varit i riskgrupp för covid-19. Verksamheterna vittnar om att ensamheten och den psykiska ohälsan har varit påtaglig i gruppen under pandemin.

Många personer i ett aktivt missbruk upplevs må sämre till följd av att stöd- och behandlingsinsatser stängts ned och att isoleringen ökat under pandemin. Det digitala utanförskapet i målgruppen är stort enligt verksamheterna, och digitala insatser har därmed varit svåra att genomföra. Bland personer med drogmissbruk identifieras ökad frustration och ökad risk för våld

inom gruppen. Aktörer som möter målgruppen menar att den ökade frustrationen och våldet troligtvis är följder av nedstängda insatser i kombination med att stängda landsgränser har gjort det svårare att få tag på droger. De droger som gått att få tag på har även varit av sämre kvalitet, vilket medfört ökade risker för ytterligare ohälsa och frustration.

Digitalt utanförskap har inneburit att vissa grupper inte kunnat tillgodogöra sig samhällets service och stödinsatser på samma sätt som andra. Verksamheter inom samtliga områden vittnar om att de upplevt att digitaliseringen missgynnat vissa målgrupper. Framför allt personer som har svårt att kommunicera på svenska, de som inte har tillgång till digitala verktyg och personer med vissa funktionsnedsättningar som gör det svårt att hantera digital teknik lyfts fram. Även äldre personer inom de olika målgrupperna har oftare haft svårt att ta del av digitala stödinsatser.

Ökad psykisk ohälsa till följd av pandemin har redan observerats i vissa grupper och riskerar att förvärras framöver. Verksamheterna vittnar om ökad oro och stress hos personer som redan lever i utsatthet och har bristande tillgång till ekonomiska och sociala skyddsnät.

Nya grupper tycks ha hamnat i ekonomisk utsatthet och i vissa fall hemlöshet, åtminstone tillfälligt under pandemin. Fler barnfamiljer, unga och personer med prekära arbeten har observerats i perioder av pandemin hos idéburna organisationers stödinsatser. Dessa mönster går dock inte att konstatera i stadens statistik över förändringar i ekonomiskt bistånd för olika grupper. Enligt statistiken har antalet barnfamiljer med ekonomiskt bistånd istället minskat under pandemin.

Flera verksamheter beskriver följder av pandemin på anhöriga till målgrupperna. När stödinsatser stängts ned eller valts bort på grund av smittorisk har mer arbete istället landat på anhöriga. Anhöriga och närstående har varit mer isolerade tillsammans och förlorat sina naturliga andningshål i form av skola, arbete och fritidsaktiviteter. Verksamheterna har upplevt att fler anhöriga har mått sämre till följd av pandemin.

TROLIGA BEFINTLIGA FÖLJDER SOM INTE MED SÄKERHET KAN IDENTIFIERAS

Det är troligt att följder hos flera målgrupper och utifrån vissa perspektiv redan existerar i realiteten utan att dessa har varit möjliga att identifiera inom ramen för den här studien. I intervjuer med verksamheterna framkommer att mörkertalen kopplat till våld i nära relationer antas vara extra stora under en pandemi som inneburit isolering och nedstängda verksamheter.

När det kommer till våld mot barn, hedersrelaterat våld och förtryck samt mäns våld mot kvinnor finns det få tydliga bevis på följder hittills av pandemin. I statistiken syns en ökning av antalet personer utsatta för våld i nära relation och som är kända av socialtjänsten under 2020, men ökningen kan inte med säkerhet härledas till pandemin. Origo har sett vissa tendenser av att kontakterna med unga och yrkesverksamma kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck har gått ned. I intervjuer med verksamheter som möter våldsutsatta rådet däremot en samstämmig uppfattning om att våldet och förtrycket troligen har ökat under pandemin till följd av isolering och ökad oro och stress. Det finns enligt verksamheterna anledning att förvänta sig att följderna kommer bli tydligare när samhället börjar öppna upp.

De personer som har intervjuats inom stadens verksamheter som arbetar med missbruk- och beroende tror att det finns en risk att alkoholmissbruk, drogmissbruk och spel om pengar har ökat under pandemin utan att dessa följder hittills gått att identifiera. Det tar tid från det att en person påbörjar ett riskbruk eller riskbeteende till att missbruket är så pass allvarligt att personen är i behov av akut stöd och hjälp. Verksamheterna uppger därför att det är svårt att avgöra när dessa förväntade följder blir synliga inom socialtjänsten.

Inflödet av nya personer till bostad med särskild service har minskat under 2020 men det är inte möjligt att med säkerhet avgöra om nedgången är en konsekvens av pandemin. Det kan vara möjligt att benägenheten att söka andra stödinsatser också har minskat under pandemin, utan att det har analyserats i denna studie. Minskade stödinsatser kan få följder på sikt för målgrupperna.

MÖJLIGA FÖLJDER PÅ SIKT

Det går ännu inte att observera några tydliga effekter från pandemin på ekonomiskt bistånd, varken i stadens statistik eller i intervjuer med företrädare för stadens verksamheter. Flera intervjupersoner framhåller att de initialt i pandemin förväntade sig mer omfattande följder kopplat till ekonomiskt bistånd. Avsaknaden av väl tydliga effekter antas bero på finansiella stödåtgärder i form av exempelvis permitteringsstöd och utökad a-kassa. Verksamheterna framhåller att de ser viss risk att ekonomiskt bistånd kommer att öka om stödåtgärderna försvinner. I intervjuer lyfter verksamheterna fram att risken för ekonomisk utsatthet på sikt är störst för grupper som redan står långt från arbetsmarknaden eller som riskerar att hamna i långtidssjukskrivning.

Risken att de negativa konsekvenserna från pandemin blir stora för vissa barn och unga framhålls av många företrädare som har intervjuats för stadens verksamheter som möter unga. Unga som inte kunnat tillgodogöra sig den digitala skolundervisningen och därmed riskerar att inte få fullständiga betyg framhålls som en tydlig riskgrupp framåt för att hamna i utanförskap. Riskgruppen utgörs bland annat av unga som är nya i Sverige och unga inom autismspektrumet eller med andra funktionsnedsättningar.

Att stödinsatser har ställts in, förändrats och valts bort under pandemin kan tänkas ha följder på sikt för stadens verksamheter och för enskilda som har behov av stöd. I intervjuerna framkommer att det finns risk att en "social skuld" har byggts upp under pandemin. I kombination med att mörkertalen antas vara stora inom vissa verksamhetsområden kan det, enligt flera intervjupersoner, förväntas leda till ökade stödbehov framåt.

INNEHÅLL

1. INLEDNING.....	6
1.1 Om uppdraget.....	6
1.2 Metod och genomförande.....	7
Rapportens disposition.....	8
2. RESULTAT OCH ANALYS	8
2.1 Ekonomiskt bistånd.....	8
2.2 Barn och unga	15
2.3 Funktionsnedsättning	21
2.4 Våld i nära relationer	28
2.5 Hedersrelaterat våld och förtryck	34
2.6 Missbruk och beroende	37
2.7 Hemlöshet.....	41
2.8 Socialpsykiatri	44
3. SWECOS AVSLUTANDE DISKUSSION	48
4. REFERENSER.....	50
5. BILAGOR.....	52
Bilaga 1 – Diagram och tabeller.....	52
Bilaga 2 - Verksamheter och aktörer som har intervjuats.....	54

1. INLEDNING

1.1 OM UPPDRAGET

Socialnämnden i Stockholms stad ska stödja stadsdelsnämnderna i att identifiera samt analysera följderna för särskilt utsatta grupper med anledning av covid-19-pandemin. Sweco har fått i uppdrag av Avdelningen för stadsövergripande sociala frågor att genomföra analysen utifrån följande frågeställningar:

- Hur har särskilt utsatta grupper inom Stockholms stads verksamheter påverkats av covid-19-pandemin?
- Vilka eventuella risker och behov ser verksamheterna framöver som följd av covid-19-pandemin kopplat till särskilt utsatta grupper?

Utöver frågeställningarna har det i uppdraget även ingått att identifiera eventuella skillnader mellan stadsdelarna samt att undersöka de huvudsakliga anledningarna till de konsekvenser som går att identifiera för olika grupper.

I den här rapporten är målgrupper som är relevanta för stadens verksamheter i fokus. Rapporten är avgränsad till verksamhetsområdena ekonomiskt bistånd, barn och unga, våld i nära relationer inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, missbruk och beroende, hemlöshet, socialpsykiatri och funktionsnedsättning. Resultat och analys presenteras uppdelat på nämnda områden.

De särskilt utsatta grupperna följer i realiteten inte indelningen i verksamhetsområden och många personers utsatthet och komplexitet rör sig över flera områden. Exempelvis kan en person som lever i hemlöshet även ha ett missbruk, vara utsatt för våld i nära relationer och ha en psykiatrisk funktionsnedsättning. Analysen har därför strävat efter att ha en intersektionell förståelse och beskriva följder av pandemin på olika undergrupper utifrån exempelvis kön, ålder, socioekonomi, funktionsförmåga och etnicitet.

Studien är genomförd under februari till och med april 2021 och avrapporterades till avdelningen stadsövergripande frågor i maj 2021. I skrivande stund är covid-19-pandemin pågående och har fortsatt stor påverkan på samhället. Analysen berör därför enbart följder som vi kan se så här långt.

Uppdraget är genomfört av Erika Edquist (uppdragsledare), Hanna Dalesjö och Lilian Ivstam vid Sweco.

1.2 METOD OCH GENOMFÖRANDE

STATISTIK

Utifrån det fokus på målgrupper som är relevanta för stadens verksamhetsområden har statistiska analyser genomförts för respektive grupp. Val av faktorer att undersöka närmare togs fram av socialförvaltningen i det inledande skedet och kompletterades sedan inom vissa områden baserat på information som framkommit under intervjuer. Underlaget till de statistiska analyserna har till största del samlats in från stadens interna verksamhetssystem. För verksamhetsområdena som rör Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och Socialtjänstlag (2001:453) (SoL) presenteras även siffror över ej verkställda beslut som socialförvaltningen har varit behjälplig att förmedla. Arbetslöshetsstatistik är hämtad från Stockholms stads hemsida, där rapporter över arbetssökande publiceras varje månad. Det statistiska underlaget har därefter bearbetats av Sweco. Samtliga siffror avser Stockholms stad om inget annat anges.

INTERVJUER

För studien har 24 intervjuer med sammanlagt 29 personer genomförts under perioden februari till och med april 2021. Intervjuerna har hållits per telefon eller via videosamtal. Inom Stockholms stads verksamheter har intervjuer genomförts med chefer och handläggare vid verksamheter inom områdena ekonomiskt bistånd, barn och unga, våld i nära relationer, missbruk och beroende, hemlöshet, socialpsykiatri samt funktionsnedsättning. Därtill har intervjuer genomförts med representanter för utförare av daglig verksamhet, ledsagning och avlösarservice. Två idéburna organisationer inom områdena missbruk och hemlöshet har också intervjuats.

Se bilaga 2 för lista över verksamheter och aktörer som har intervjuats för studien.

GENOMGÅNG AV RAPPORTER

Sweco har tagit del av utkastet till Stockholms stads socialtjänstrapporter för de aktuella verksamhetsområdena 2020. I rapporterna har det funnits ett avsnitt om effekter av covid-19 och dessa har använts som kompletterande underlag för studien.

Därtill har Sweco studerat rapporter och sammanställningar som behandlat effekter från covid-19-pandemin. Rapporterna har kommit från bland andra Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Jämställdhetsmyndigheten, Region Stockholm, Socialstyrelsen samt från flera intresseorganisationer.

RAPPORTENS DISPOSITION

I kapitel 2 presenteras resultat och analys från intervjuer, statistiska data och granskning av rapporter. Kapitlet innehåller avsnitten 2.1 Ekonomiskt bistånd, 2.2 Barn och unga, 2.3 Funktionsnedsättning, 2.4 Våld i nära relationer, 2.5 Hedersrelaterat våld och förtryck, 2.6 Missbruk och beroende, 2.7 Hemlöshet och avslutningsvis 2.8 Socialpsykiatri. Första delen av varje avsnitt fokuserar på följder av pandemin och den andra delen på risker och framtida behov. I kapitel 3 presenteras Swecos avslutande diskussion.

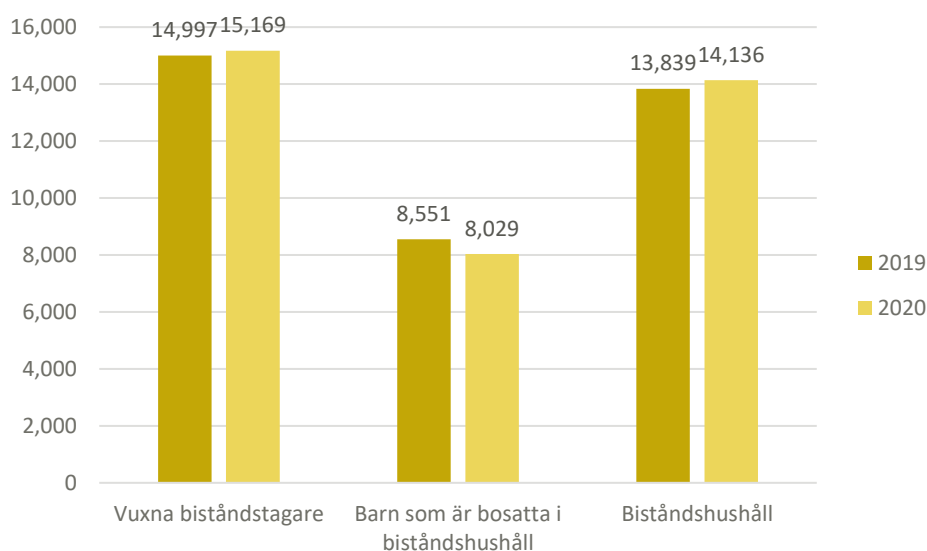
2. RESULTAT OCH ANALYS

2.1 EKONOMISKT BISTÅND

Ekonomiskt bistånd utgör samhällets yttersta skyddsnät och kan beviljas om behovet av försörjning inte kan tillgodoses på annat sätt. Ekonomiskt bistånd består av två delar - försörjningsstöd och stöd till livsföringen i övrigt.

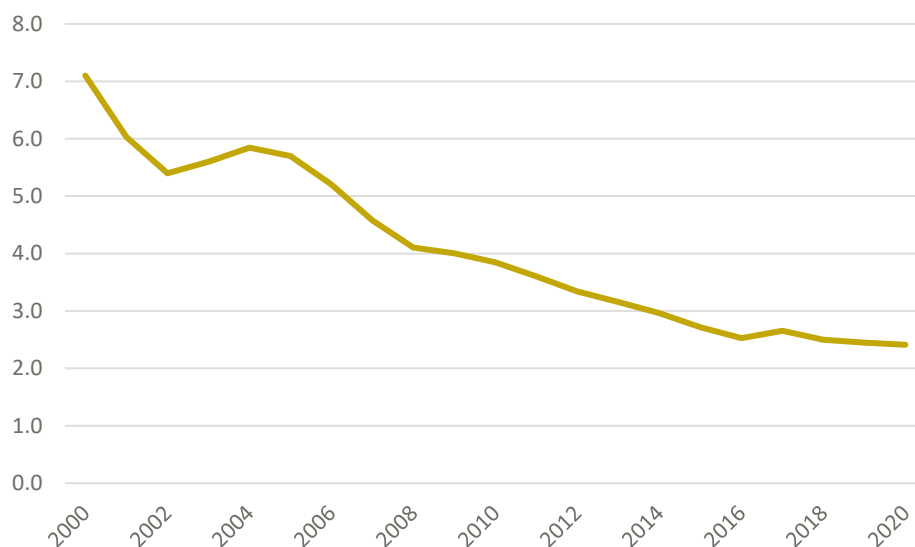
Under 2020 var det 14 136 hushåll i Stockholm som någon gång under året fick ekonomiskt bistånd. Det var en ökning med 300 hushåll, motsvarande 2,1 procent, jämfört med 2019, se Diagram 1. Samtidigt som antalet biståndshushåll ökade jämfört med 2019 minskade det totala antalet biståndstagare i staden (vuxna och barn). Minskningen beror på att antalet barn i biståndshushåll minskade kraftigt under 2020. När det gäller vuxna biståndstagare skedde istället en ökning under året.

Diagram 1 Antal biståndstagare och biståndshushåll inom ekonomiskt bistånd 2019 och 2020

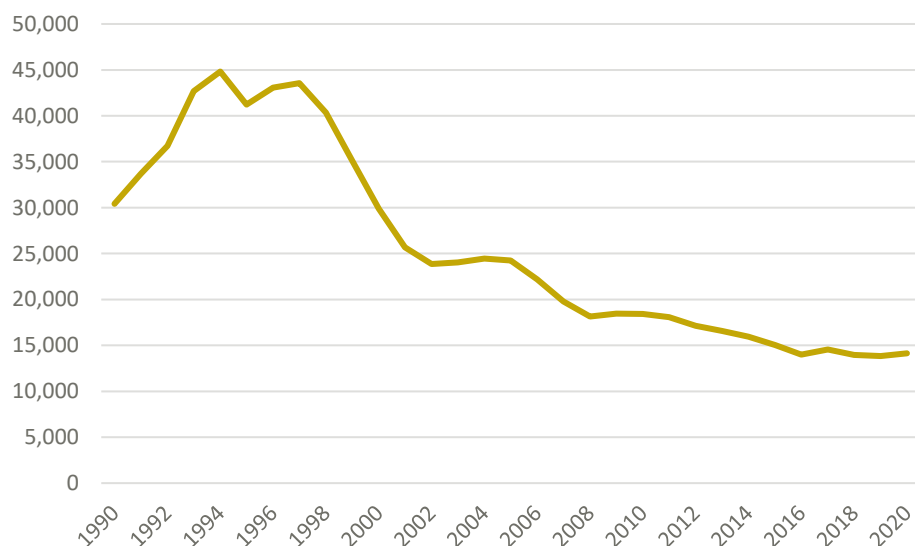
De personer (vuxna och barn) som ingick i biståndshushållen 2020 utgjorde 2,4 procent av stadens befolkning, se Diagram 2. Det var en oförändrad andel av befolkningen jämfört med 2019 och innebär därmed att den nedåtgående trenden har avstannat.

Diagram 2 Personer med ekonomiskt bistånd i % av folkmängden år 2000–2020

Även om det under 2020 har skett en ökning av antalet biståndshushåll så sker ökningen ifrån historiskt låga nivåer, se Diagram 3, och var inte närmelsevis så omfattande som tidigare förväntades. I Stockholm stads prognos över ekonomiskt bistånd från augusti 2020 prognostiserades till exempel en ökning av antalet biståndshushåll med minst 5,2 procent för helåret 2020.¹ Prognosen baserades på det faktum att antalet hushåll med ekonomiskt bistånd ökat från juni 2020 och fram till det att prognosen togs fram i augusti 2020. Denna ökning antogs då fortsätta även under årets resterande månader. Detta blev dock inte fallet, utan istället sjönk antalet biståndshushåll något under hösten 2020.

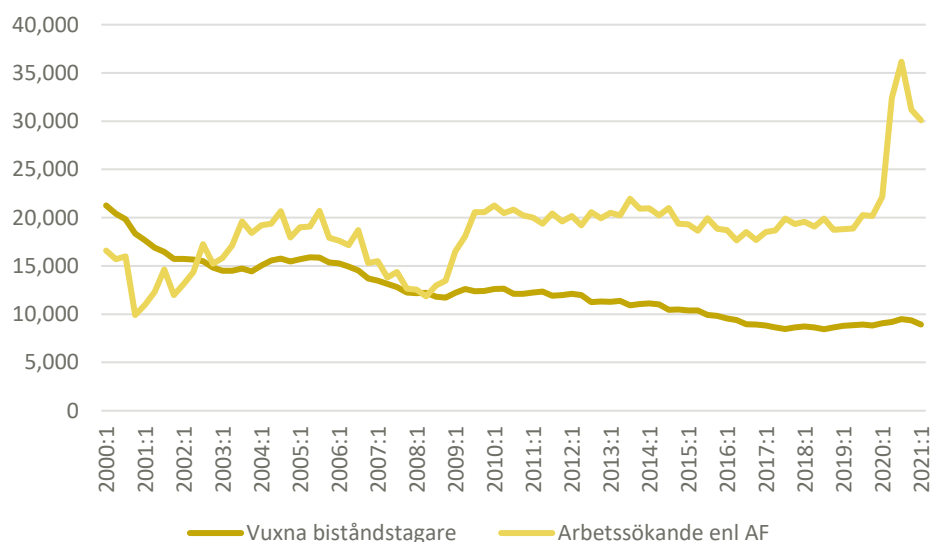
Diagram 3 Antal hushåll med ekonomiskt bistånd år 1990–2020

¹ Stockholms stad (2021a)

Trots att antalet öppet arbetslösa ökat dramatiskt under 2020, se Diagram 4, tycks detta alltså inte påverkat biståndstagandet i någon större omfattning. Finans- och penningpolitiska åtgärder som satts in ser därmed ut att ha dämpat biståndsbehovet i befolkningen.

Diagram 4 Vuxna biståndstagare och arbetssökande enligt Arbetsförmedlingen januari 2000 – januari 2021

Bilden bekräftas i intervjuer med chefer för ekonomiskt bistånd som menar att de upplever en viss ökning av antalet hushåll i behov av ekonomiskt bistånd men att ökningen inte skett i samma omfattning som man initialt hade förväntat sig. Detta antas bero på förstärkta stödåtgärder i form av exempelvis permitteringsstöd, ändrade krav för a-kassa och höjt bostadsbidrag. I intervjuer med chefer för budget- och skuldrådgivning framkommer att de inte heller har ser några stora ökningar i antal ärenden som en konsekvens av pandemin. Även inom budget- och skuldrådgivningen framhålls tillgängliga stödåtgärder som troliga anledningar till att man inte har sett några större förändringar.

Hur stor del av ökningen av antalet biståndshushåll som kan förklaras av den pågående pandemin är svårt att bedöma. En ökning av antalet hushåll med ekonomiskt bistånd påbörjades redan under hösten 2018, även om ökningen under 2020 skett i snabbare takt.

Från och med maj månad 2020 har stadsdelsnämnderna fört manuell statistik över antal hushåll som beviljats ekonomiskt bistånd och vars behov tydligt kan kopplas till covid-19-pandemin. För perioden maj till december 2020 rapporterade stadsdelsnämnderna att 24 procent av de hushåll som aktualiserats inom ekonomiskt bistånd avser hushåll som inte kunde tillgodose sina behov som en konsekvens av pågående pandemi.²

² Stockholms stad (2021b)

Under 2020 ökade den genomsnittliga biståndstiden något, från 7,3 månader 2019 till 7,4 månader 2020. Historiska uppgifter visar att det finns en tendens att den genomsnittliga biståndstiden ökar i samband med lågkonjunktur samtidigt som den minskar eller är oförändrad vid högkonjunktur.³

FÖRÄNDRINGAR BLAND OLIKA GRUPPER

I stort är det samma grupper som är i behov av ekonomiskt bistånd år 2020 som föregående år. Biståndstagandet domineras fortfarande av ensamstående utan barn som övervägande är utrikes födda och bosatta i stadens ytterområden. Dock finns det vissa mindre förändringar jämfört med föregående år.

Exempelvis minskade antalet unga vuxna i åldern 18–24 år bland stadens biståndstagare. Deras andel av det totala antalet vuxna biståndstagare har dock minskat under en längre tid. Jämfört med 2019 fanns det 2020 också färre i befolkningen i denna åldersgrupp vilket till viss del kan förklara minskningen av antalet biståndstagare i denna grupp. Även om biståndstagandet i åldersgruppen 18–24 år minskade är det fortsatt den åldersgrupp där biståndstagare i befolkningen är som störst. I övriga åldersgrupper, från 25 år och uppåt, ökade antalet biståndstagare under 2020.

Liksom tidigare år dominerade de ensamstående männen och kvinnorna utan barn bland biståndshushållen även under 2020. Denna grupp ökade under 2020 för andra året i rad och utgjorde 71 procent av biståndshushållen. Den långsiktiga trenden är att antalet biståndstagare i ensamhushåll utan barn minskar, undantaget åren under och efter finanskrisen 2008 samt 2017 i samband med flyktinginvandringen. För hushåll med barn (ensamstående och par) har antalet biståndstagare minskat under 2020. Även par utan barn som uppbär ekonomiskt bistånd minskade till antalet under 2020.

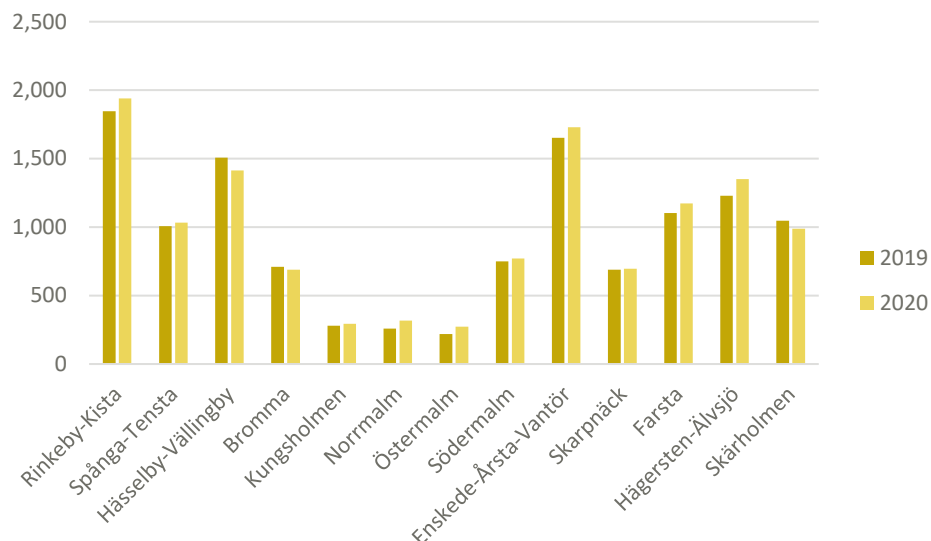
En majoritet (62 procent 2020) av biståndstagarna är födda utanför Sverige. Denna grupp har dock minskat under 2020 och istället är det de inrikes födda biståndstagarna som har ökat under det senaste året. Senast som antalet inrikes födda biståndstagare ökade var i samband med finanskrisen som bröt ut i Sverige under 2008. Under det efterföljande året, 2009, ökade antalet biståndstagare födda i Sverige. Storleksmässigt var ökningen av antalet inrikes födda biståndstagare densamma under 2020 som 2009. Antalet utrikes födda har dock minskat genom såväl finanskrisen 2008–2009 som under 2020. Detta trots att arbetslösheten ökat kraftigt under båda perioderna. Faktum är att antalet biståndstagare födda utanför Sverige har minskat under de senaste 15 åren, med undantag för 2017, vilket kan förklaras av flyktinginvandringen.

Som tidigare nämnts är biståndstagandet som störst i stadens ytterområden. Under 2020 ökade dock antalet biståndshushåll i merparten av stadens stadsdelsnämnder, se Diagram 5. Den största ökningen av antalet biståndshushåll mellan 2019 och 2020 har skett i Hägersten-

³ Stockholms stad (2021c)

Älvsjö och Rinkeby-Kista. Procentuellt sett har ökningen mellan dessa år dock varit störst i innerstadsområdena där den största ökningen återfanns i Östermalm och Norrmalm. Tre av stadsdelsnämnderna gick emot trenden och minskade istället antalet biståndshushåll, dessa var Hässelby-Vällingby, Bromma och Skärholmen.

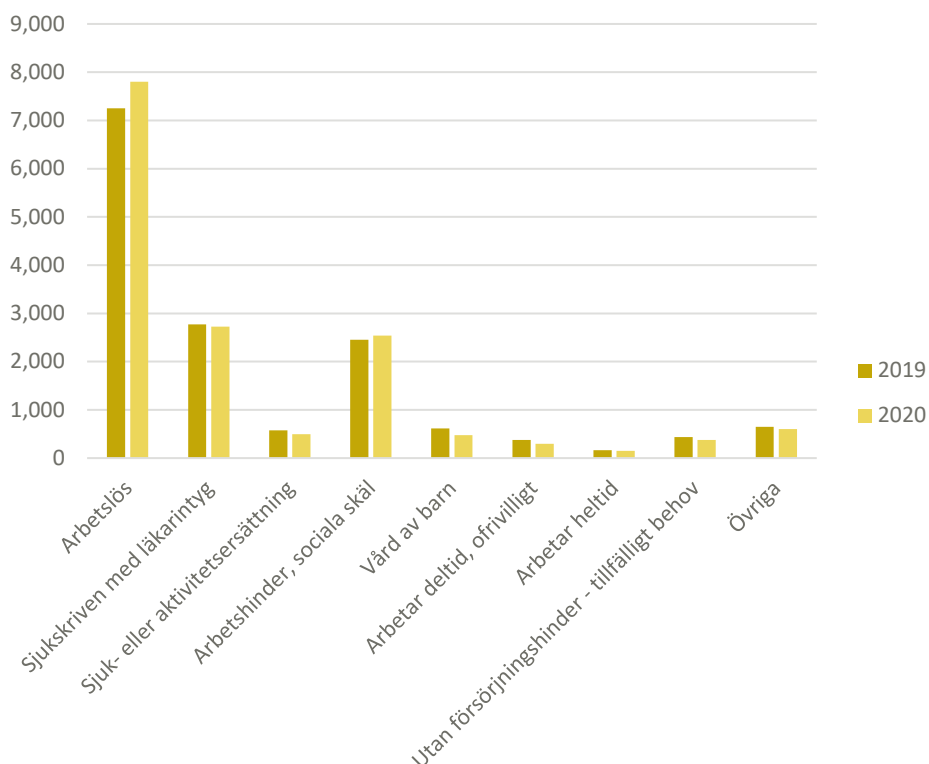
Diagram 5 Antalet biståndshushåll inom ekonomiskt bistånd per stadsdelsnämnd år 2019 och 2020

Vid handläggningen av ekonomiskt bistånd sker en bedömning av skälet till biståndsbehovet och en registrering av aktuellt försörjningshinder för de vuxna i hushållet. Trots att det tidigare konstaterats att sambandet mellan antalet öppet arbetslösa och antalet biståndshushåll varit relativt svagt under det senaste decenniet⁴ är det allt fler av biståndstagarna som uppger arbetslöshet som det huvudsakliga försörjningshindret, se Diagram 6. Det är också det enda försörjningshindret som ökat 2020 jämfört med 2019.

⁴ Stockholms stad (2021c)

Diagram 6 Antal vuxna personer med ekonomiskt bistånd efter vanligaste försörjningshindret år 2019 och 2020

Av de 14 140 hushåll som under 2020 uppbar ekonomiskt bistånd var det 4 630 eller 33 procent som var nytillkomna under året. Hushållen betraktas här som nytillkomna om de inte hade ekonomiskt bistånd året innan, i ett par ska båda vuxna vara nytillkomna. Detta innebär att det inte skett någon ökning av andelen nytillkomna under 2020 jämfört med 2019. Vidare betyder det att ökningen av antalet biståndshushåll under 2020 till största delen beror på en ökning av hushåll som redan haft ekonomiskt bistånd under de senaste 12 månaderna.

FRAMTIDA RISKER OCH BEHOV

Även om Sverige befinner sig i en pågående lågkonjunktur bedömer Konjunkturinstitutet att det kommer ske en successiv återhämtning av konjunkturen under 2021. En förutsättning för detta är dock att vaccineringen av den vuxna befolkningen har genomförts under det tredje kvartalet. Sysselsättningen väntas fortsätta att minska under 2021, dock i lägre takt än 2020, för att sedan öka från 2022. Även i omvärlden finns liknande mönster med ökad vaccinering och stimulanspaket vilket bedöms bidra till konjunkturåterhämtning och starkare efterfrågan på svensk export.⁵

⁵ Stockholms stad (2021e)

Trots att det går att se en viss ökning i antal hushåll med behov av ekonomiskt bistånd har, som konstaterats, ökningen hittills varit mindre än många trodde initialt i pandemin. Den genomsnittliga biståndstiden och kostnaderna för ekonomiskt bistånd ökar även över tid och det är därmed svårt att säga om ökningarna år 2020 är en direkt konsekvens av pandemin. Det är dock troligt att anta att antalet hushåll med behov av ekonomiskt bistånd till följd av arbetslöshet kommer att öka framåt om pandemin håller i sig och när befintliga finansiella stödåtgärder avtar. Den prognostiserade ökningen av antalet biståndshushåll för 2021 och 2022 beräknas till 2,6 procent. Den förväntade ökningstakten baseras på den utveckling som observerats de senaste 12 månaderna (april 2020 – mars 2021).⁶

I intervjuerna framkommer att det finns skäl att förvänta sig att vissa grupper kommer att vara extra sårbara framåt. Gruppen unga och framför allt unga som nyligen kommit till Sverige och unga med funktionsnedsättning lyfts fram som grupper att vara observanta på framöver. Dessa grupper står många gånger redan långt ifrån arbetsmarknaden och riskerar, enligt intervjupersonerna, att ha ännu svårare att komma i arbete när arbetslösheten ökar generellt i samhället. Även det faktum att gymnasieskolorna ställt om till distansundervisning och att detta påverkat vissa unga hårt framhålls, av stadens verksamheter, riskera att fler unga inte kommer bli egenförsörjande genom arbete eller studier och istället vara i behov av ekonomiskt bistånd framåt.

I intervjuer med ideella organisationer som riktar sig till personer i hemlöshet och ekonomisk utsatthet framkommer att de sett nya grupper under pandemin. Bland annat nämns att fler barnfamiljer har sökt hjälp med att få mat och ekonomiskt bidrag. Även media har rapporterat om att fler barnfamiljer och gymnasieungdomar söker hjälp med det allra mest grundläggande.⁷ Dessa vittnesmål ger en annan bild än statistiken ovan av följder av pandemin där det framkommer att antalet färre barnfamiljer och unga fått ekonomiskt bistånd under 2020 än tidigare.

Flera intervjupersoner från stadens verksamheter vittnar även om att verksamheternas omställningar till följd av pandemin kan komma att innebära att många långtidsarbetslösa och långtidssjukskrivna som redan haft ekonomiskt bistånd under lång tid har hamnat ännu längre från egenförsörjning. Enligt intervjupersonerna kan fler effekter av covid-19-pandemin bli synliga på längre sikt som en följd av att många insatser har fått stå tillbaka samt att utredningar och uppföljningar inte har kunnat utföras som vanligt. I intervjuerna framhåller flera chefer för ekonomiskt bistånd att samhället behöver satsa än mer på arbetsträning för långtidssjukskrivna och ytterligare stöd till de grupper som står långt från arbetsmarknaden.

I intervjuerna framhålls bland annat den digitala omställningen redan ha medfört konsekvenser för målgrupperna. Vissa grupper av individer har haft svårare att ta del av sådant som olika stödinsatser, arbetsträning, kontakter med jobbtorg och Arbetsförmedlingen när dessa skett digitalt. Det finns en oro bland stadens verksamheter att digitaliseringen har och fortsatt kommer att ha negativa effekter för många som redan står långt från arbetsmarknaden och som är i extra behov av stöd. Nyanlända, personer med begränsad kunskap i svenska och personer

⁶ Stockholms stad (2021e)

⁷ Holmberg Karlsson (2021, 26 april)

med vissa typer av funktionsnedsättningar lyfts fram som särskilt sårbara grupper för att hamna i ett digitalt utanförskap.

Samtidigt är det viktigt att betona att digitaliseringen kopplad till verksamheter inom ekonomiskt bistånd och arbetsmarknad även har varit gynnsam för vissa. Flera intervjupersoner framhåller att många unga har haft enklare att söka och hitta arbete när alla kontakter skett digitalt. Även personer med vissa typer av funktionsnedsättningar där koncentrationssvårigheter ingår i problematiken har, enligt intervjupersonerna, i många fall upplevt det enklare att ta möten digitalt eller över telefon än på plats i stadens verksamheter. Inom budget- och skuldrådgivningen har man även upplevt att vissa personer känt sig lättade av det digitala forumet då det kan innebära en stress och känslor av skam att besöka verksamheterna fysiskt. Stadens bristande digitala system med avsaknad av bra lösningar för videosamtal framhålls dock som ett påtagligt problem i den digitala omställningen.

2.2 BARN OCH UNGA

Initialt, när pandemin startade, fanns det en farhåga att barn och ungas missförhållanden skulle öka. Samtidigt vittnar flera intervjupersoner om att det också funnits en oro att missförhållandena inte skulle upptäckas när barnen blivit mer isolerade och inte haft samma kontakt med vuxna via skola och fritidsaktiviteter. I intervjuer framkommer dock att stadens verksamheter som arbetar med barn- och unga i dagsläget inte ser några tydliga effekter på barn och unga till följd av pandemin. Flera av de verksamheter som har intervjuats vittnar om att de kunnat ställa om och bedriva sina verksamheter digitalt. De menar även att de ännu inte ser tydliga ökning av barn och unga som utsätts för våld eller andra missförhållanden. Däremot betonar samtliga, vilket utvecklas nedan, att mörkertalen kan vara stora och att det finns stor oro för vissa barn och ungas utveckling framåt.

Det går inte att utläsa några tydliga effekter av pandemin kopplat till antal orosanmälningar som rör barn och unga. Orosanmälningar som rör barn och unga upp till 20 år har ökat stadigt över tid, se Diagram 7. Det finns dock varken tydliga mönster av att fler barn lever i missförhållanden som en följd av pandemin eller att det har påverkat samhällets benägenhet att göra orosanmälningar.

Diagram 7 Antal orosanmälningar som rör barn och unga, 0–20 år, januari 2018 – februari 2021

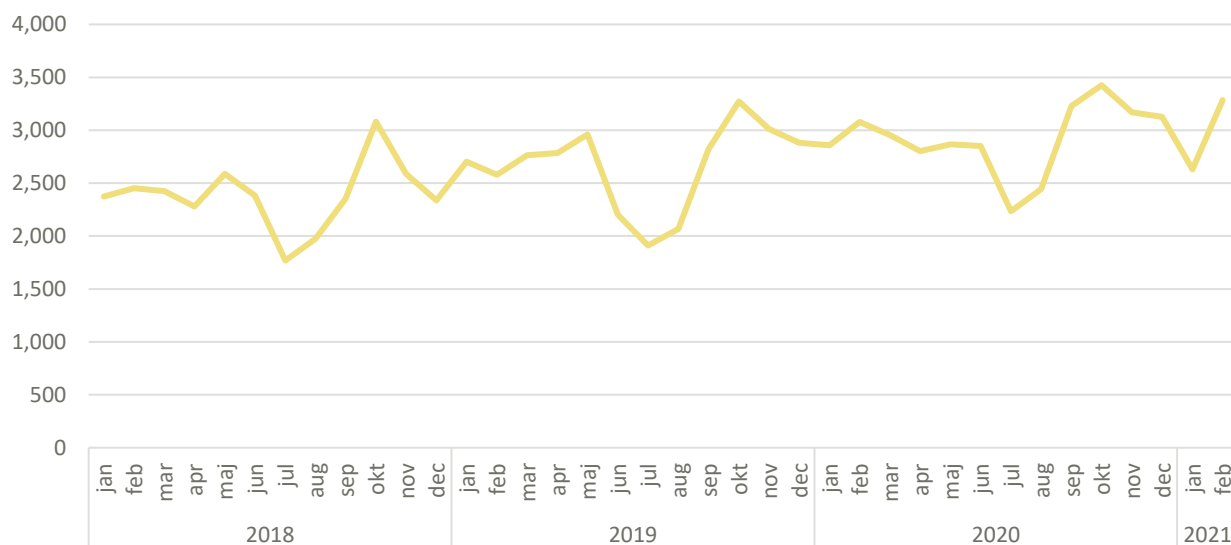
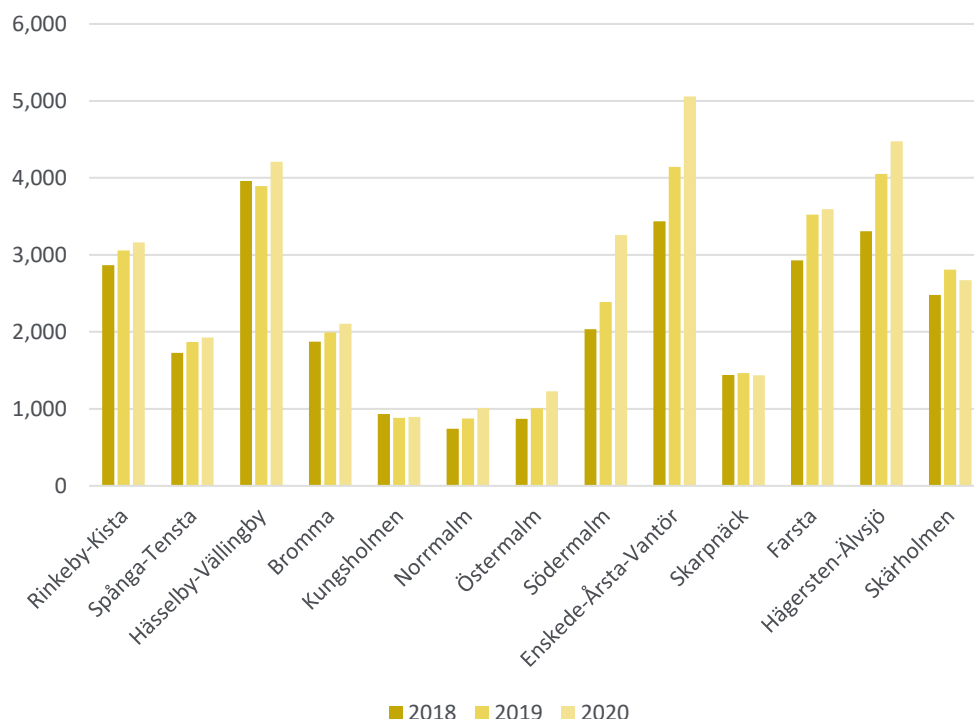

Diagram 8 jämför antalet orosanmälningar som rör barn och unga i respektive stadsdel över de tre senaste helåren. Det finns vissa skillnader i utvecklingen av orosanmälningar mellan stadsdelsnämnderna där antalet har ökat mer markant under år 2020 i några av stadens nämnder. Av diagrammet framgår att Södermalm och Enskede-Årsta-Vantör har haft de största ökningarna av antalet orosanmälningar under 2020. I Socialtjänstrapporten 2020 framgår det att det finns lokala variationer i hur stadsdelsnämnder hanterar och registrerar inkommande information.⁸ Det är därmed svårt att avgöra om skillnader mellan stadsdelsnämnderna i ökning av antal orosanmälningar är kopplade till pandemin eller om det finns andra förklaringar.

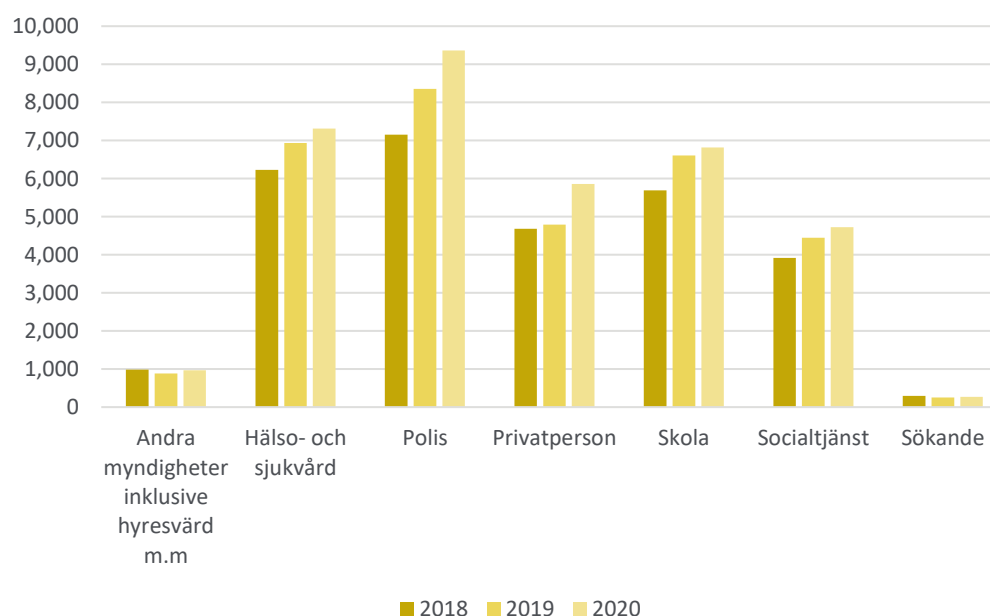
⁸ Stockholms stad (2021b)

Diagram 8 Antal orosanmälningar som rör barn och unga, 0–20 år, per stadsdelsnämnd år 2018–2020

Som tidigare nämnts fanns det initialt en farhåga att barn och ungas missförhållanden inte skulle upptäckas i samma utsträckning när samhället stängdes ner och den sociala distanseringen ökade. Framför allt kan denna oro kopplas till skolans minskade insyn i barnens hälsa och mående. I uppföljning av uppgiftslämnare av orosanmälningar som rör barn och unga går det att se vissa förändringar under 2020, se Diagram 9.

Diagram 9 Antal orosanmälningar som rör barn och unga, 0–20 år, per uppgiftslämnare år 2018–2020

Jämfört med förändringen mellan år 2018 och 2019 har antalet privatpersoner som uppgiftslämnare ökat kraftigare medan antalet uppgiftslämnare från skolan uppvisat en mindre ökning. Att skolor har varit stängda och delar av verksamheten har fokuserat på digitala omställningar skulle kunna vara anledningar till att en mindre ökning av orosanmälningar inkommit från skolan jämfört med ökningen från privatpersoner.⁹ Att många barn och unga spenderat mer tid hemma och i sitt närområde kan förklara varför antalet anmälningar från privatpersoner ökat. Det är möjligt att anta att exempelvis fler grannar och familjemedlemmar observerar och anmäler missförhållanden.

I samband med att orosanmälan mottas registreras även orsak till anmälan. Uppgifter för 2019 och 2020 visar att merparten av de olika anmälningsorsakerna har ökat under det senaste året, se bilaga 1. Undantaget är fysiska övergrepp, våld inom familjen, risk för giftermål, utvecklingsstörning och människohandel som istället rapporterades i lägre utsträckning under 2020 jämfört med 2019. Uppgifterna är inhämtade från stadens BBIC-formulär där orsak till anmälan registreras.

Samtidigt som antalet inkomna orosanmälningar har ökat under 2020 har även antalet inledda utredningar ökat. I 57 procent av fallen har den inkomna anmälan lett till att en utredning startat alternativt att anmälan kopplas till en pågående utredning. Detta är lika stor andel som 2019.

Utöver antal orosanmälningar som rör barn och unga finns det möjlighet att följa utvecklingen av antal unga som begår brott utifrån beslut om att avge yttranden enligt 11 § lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Det är polis, åklagare eller tingsrätt som kan besluta om att inhämta yttrande från socialnämnden för unga som inte har fyllt 18 år som är misstänkta för brott. Antalet beslut om yttranden enligt LUL och antalet unika individer kopplade till dessa beslut har ökat i något högre utsträckning under det senaste året jämfört med 2019, se Diagram 10. Då antalet LUL-yttranden tenderar att öka över tid är det svårt att dra några slutsatser kring om covid-19-pandemin på något sätt bidragit till denna ökning. Diagram 34 i bilagan visar månadsvis statistik över antal LUL-yttranden över tid.

⁹ Orosanmälningar som rapporteras in från domstol/rättsväsende och ny samhörighet visas ej i detta diagram då det rör sig om ett mindre antal anmälningar. Inkommande information från domstol/rättsväsende har årligen legat emellan 40 till 50 de tre senaste åren medan inkommande information från ny samhörighet inte överskridit mer än elva anmälningar.

Diagram 10 Antal beslut om yttranden enligt LUL samt antal unika individer år 2018–2020

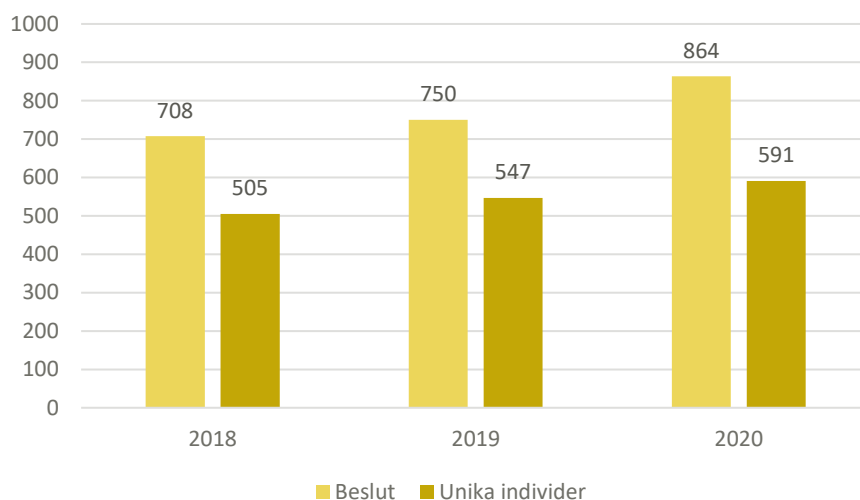
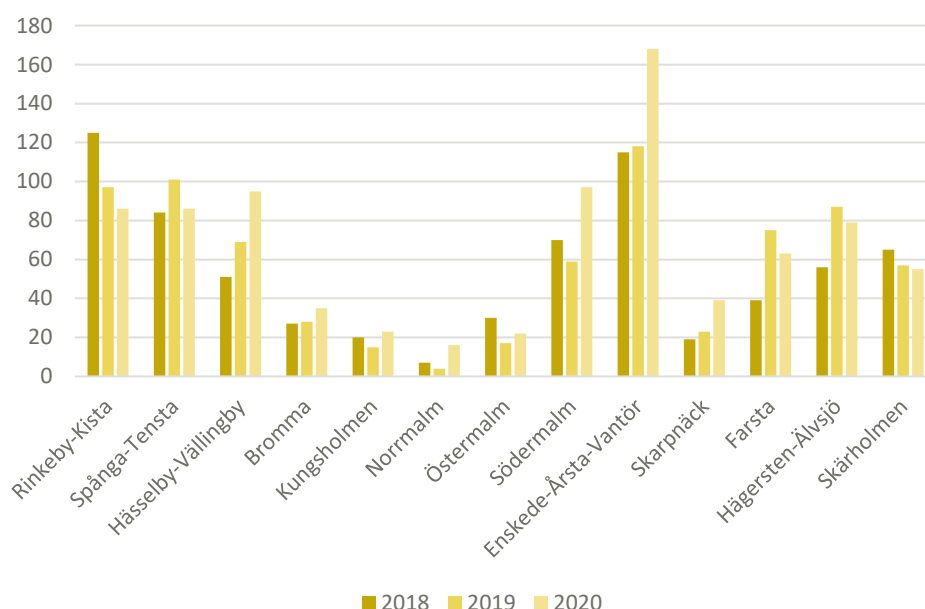

Diagram 11 visar antal beslut enligt LUL uppdelat efter stadens stadsdelsområden. Som framgår av diagrammet har stadsdelsområdena haft en varierande utveckling av antalet LUL-yttranden under de senaste tre åren. Den största ökningen av LUL-yttranden under 2020 skedde i Enskede-Årsta-Vantör följt av Södermalm. Det framkommer ingen tydlig förklaring till varför ökningen varit kraftigare i dessa stadsdelsområden och varför det samtidigt skett en minskning i vissa andra områden.

Diagram 11 Antal beslut om yttranden enligt LUL per stadsdelsområde år 2018–2020

FRAMTIDA RISKER OCH BEHOV

Analysen av målgruppen barn och unga visar att det hittills inte går att se tydliga effekter av covid-19-pandemin och att Stockholms stads verksamheter inom området har kunnat ställa om och fortsätta att bedriva insatser. Samtidigt framkommer det i intervjuer med stadens verksamheter att det finns oro för långtgående konsekvenser för vissa barn och unga i ett längre perspektiv. Framför allt om pandemin och dess restriktioner fortsätter. Många intervju-personer menar att det tar tid innan konsekvenserna från pandemin eventuellt tar sig uttryck i statistiken över exempelvis orosanmälningar och antal brott som begås av unga, och det råder konsensus bland intervjupersonerna för denna studie att ytterligare uppföljningar behövs längre fram. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys lyfter i sin studie att det finns risk för att anmälningsbenägenhet som rör barn och unga kan ha sjunkit under pandemin och att det är troligt att socialtjänsten kommer se fler orosanmälningar när pandemin avtar.¹⁰

Även om verksamheterna har ställt om har vissa insatser påverkats och flera intervju-personer menar att kvalitén i utredningarna kan ha försämrats. Familjer har fått träffa många olika handläggare inom samma ärende, mycket arbete har skett digitalt och över telefon vilket inte passat alla och uppföljning av ärenden har upplevts som svårare att genomföra. Även samverkan mellan socialtjänsten och andra aktörer har försämrats vilket intervjupersonerna påpekar kan ha konsekvenser för barn och unga framåt. Försämringarna i samverkan beror på att man inte kunnat träffas, att aktörerna haft olika digitala system som inte alltid varit kompatibla samt att vissa samverkansparter har haft ökad arbetsbelastning och behövt dra ner på samverkansinsatser.

I intervjuer med verksamheter kopplade till barn och ungdom finns en påtaglig oro att pandemin får följder som ökad psykisk ohälsa, arbetslöshet och ökat missbruk vilket i sin tur kommer leda till ökat behov av stöd från socialtjänsten.

Rädda barnen (2021) rapporterar redan om att den psykiska ohälsan hos barn har ökat sedan pandemin började och att många barn upplever oro och stress. Den ökade oron handlar bland annat om att de själva eller anhöriga ska bli allvarligt sjuka eller dö, att föräldrar eller andra närstående ska förlora arbetet, att de själva inte ska klara av skolan när den bedrivs digitalt med mera. Även inställda fritidsaktiviteter och ökad isolering antas påverka den psykiska hälsan negativt.

Som redan nämnts finns det skäl att anta att riskerna framåt som följd av pandemin är större för vissa barn och unga. Barn i socioekonomiskt utsatta områden och i redan ekonomiskt utsatta hushåll löper, enligt verksamheterna, större risk när den ekonomiska stressen ökar som en följd av pandemin. Flera intervju-personer framhåller att barn och unga i utsatta områden kan löpa större risk att hamna i arbetslöshet, psykisk ohälsa, kriminalitet och missbruk som en mer långsiktig konsekvens av pandemin. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2021) konstaterar även i rapporten *Under rådande omständigheter. Konsekvenser av covid-19 för socialtjänstens individ- och familjeomsorg* att fler barn riskerar att hamna i ekonomisk utsatthet

¹⁰ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2021)

samt att barn som växer upp i ekonomiskt utsatta hushåll har en ökad risk att utveckla egna problem som kräver stöd av socialtjänsten.

Även nyanlända och asylsökande barn och unga framhålls ha en ökad risk att drabbas av negativa konsekvenser av pandemin. Några intervjupersoner framhåller att många ensamkommande ungdomar har haft svårt att tillgodogöra sig utbildning när gymnasieskolorna varit stängda och undervisningen genomförts digitalt på distans. Även i Stockholms stads socialtjänstrapport för 2020 rapporteras om risker för unga som är nya i Sverige och att man har sett ökad oro och psykisk ohälsa inom målgruppen.¹¹ Flera intervjupersoner inom socialtjänstens verksamheter vittnar om att unga som är nya i Sverige har drabbats av verksamheternas digitala omställning på grund av ökade svårigheter att kommunicera på svenska över digitala plattformar.

En grupp av barn och unga som också framhålls som potentiellt särskilt utsatt till följd av covid-19-pandemin är unga som lever i en hederskontext. I intervjuer med verksamheter som arbetar med hedersproblematik framkommer att de tror att mörkertalen under pandemin är stora och att det finns en oro att många unga för illa. Hedersrelaterat våld och förtryck diskuteras vidare under 2.6 nedan.

Avslutningsvis lyfts barn och unga med funktionsnedsättning fram som en extra sårbar grupp framåt till följd av pandemin. Många intervjupersoner lyfter risken att skolelever med funktionsnedsättning, exempelvis inom autismspektrumet, som vanligtvis klarar av skolan, inte kunnat tillgodogöra sig undervisningen och därmed inte kommer få fullständiga betyg. Risken att unga med funktionsnedsättning hamnar utanför arbetsmarknaden är redan hög och riskerar, enligt intervjupersonerna, att stärkas i och med pandemin.

2.3 FUNKTIONSNEDSÄTTNING

Covid-19-pandemin har haft stor påverkan på många personer med funktionsnedsättning – både de inom och utanför socialtjänstens verksamheter. Personer som är beviljade insatser inom SoL och LSS tillhör ofta riskgrupper för covid-19 och har därmed varit extra utsatta för att drabbas av smitta. Denna ökade risk har även medfört att många personer med funktionsnedsättning har minskat sina sociala kontakter och levt mer isolerat än tidigare. Flera intervjupersoner för verksamheter inom LSS och SoL vittnar om att förändrade rutiner och minskad social kontakt som en följd av pandemin har varit och är fortsatt väldigt tufft för målgrupperna. Även så kallade högfungerande personer med funktionsnedsättning – som inte är beviljade insatser inom LSS och SoL - har påverkats av ändrade rutiner och ökad isolering. Personer i denna målgrupp löper många gånger en förhöjd risk att hamna i så kallad hemmasittarproblematik där de har få sociala kontakter och sällan lämnar hemmet. Pandemin befaras, enligt stadens verksamheter, ha minskat denna grupps naturliga sociala kontakter och ökat isoleringen ytterligare, vilket troligtvis har konsekvenser på både den fysiska och psykiska hälsan.

¹¹ Stockholms stad (2021b)

Att personal vid verksamheter inom LSS och SoL har behövt bära skyddsutrustning har också inneburit en extra stress för personer med vissa funktionsnedsättningar som innefattar svårigheter att tolka ansiktsuttryck. I intervjuerna framkommer att när personalen burit ansiktsmask eller visir har det medfört extra svårigheter att kommunicera och därmed lett till ökad stress och psykisk ohälsa för målgrupperna. Verksamheterna vittnar om att de försökt lösa detta på olika sätt genom att bland annat först hälsa på avstånd utan skyddsutrustning för att skapa igenkänning.

Personer med intellektuell funktionsnedsättning har inte alltid möjligheten att förstå innebörden av pandemin och rekommendationer om fysisk distansering. Av dessa anledningar har pandemin, enligt intervjupersonerna, i vissa fall även inneburit ökad isolering för att skydda målgruppen från smitta.

Många personer med funktionsnedsättning, bland annat inom autismspektrumet, har behov av tydliga rutiner och social kontakt. När verksamheter har stängt ned och ställt om sina aktiviteter har många personer med funktionsnedsättning mått sämre. Flera intervjupersoner framhåller att många i målgruppen redan lider av psykisk ohälsa och paranoia och att pandemin har förstärkt dessa känslor. Den psykiska ohälsan i målgruppen upplevs, av verksamheterna, ha ökat som en följd av rädsla att bli smittad, ändrade rutiner och minskade sociala kontakter.

Under en period av 2020 var stadens dagliga verksamheter stängda. När de öppnade igen uppmanades de att ställa om till exempelvis fler aktiviteter ute, i mindre grupper och på distans. Utgångspunkten för staden har varit att alla beslutade insatser ska verkställas så snart det är möjligt och utifrån vad som krävs enligt gällande rekommendationer och direktiv.

Statistik över antal ej verkställda beslut inom LSS och SoL visar dock att dessa har ökat tydligt under andra halvåret av 2020. Antalet ej verkställda beslut inom LSS och SoL uppgick till 236 respektive 95 i det fjärde kvartalet år 2020. Jämfört med samma period föregående år motsvarar detta en ökning om 99 respektive 33 ej verkställda beslut. Covid-19-pandemin är den främsta anledningen till den tydliga ökningen av ej verkställda beslut. Många brukare har inte kunnat nyttja beviljade insatser som de har behov av, då de som en följd av ett skört allmäntillstånd riskerar allvarliga konsekvenser om de drabbas av covid-19. Vissa individer har valt att avsäga eller skjuta upp verkställigheten för att inte smittas själva eller minska smittspridningen.¹²

I Diagram 12 redovisas antalet ej verkställda beslut inom LSS¹³. Orsaken till att besluten ej verkställts beror i 61 procent av fallen på covid-19-pandemin.¹⁴ Daglig verksamhet står för den

¹² Stockholms stad (2021d)

¹³ Inkluderar insatserna inkluderar avlösarservice, boende för barn, bostad för vuxna, daglig verksamhet, kontaktperson, korttidstillsyn, korttidsvistelse, ledsagarservice och personlig assistans

¹⁴ Stockholms stad (2021d)

största delen av ökningen under kvartal 3 och 4 år 2020 och redovisas därför separat. En bidragande förklaring till den kraftiga ökningen är att daglig verksamhet är en av de vanligaste beviljade insatserna¹⁵.

Diagram 12 Antalet ej verkställda beslut inom LSS, där beslut om daglig verksamhet redovisas separat, år 2018–2020

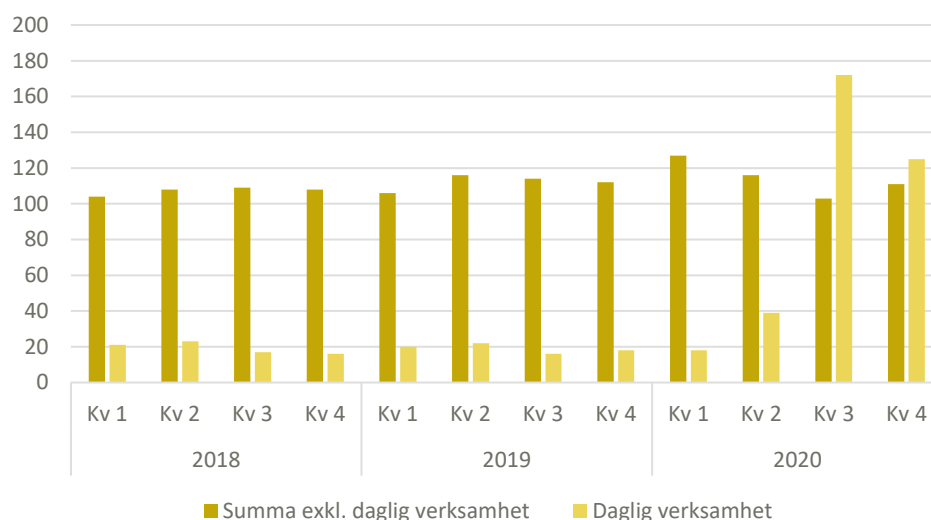

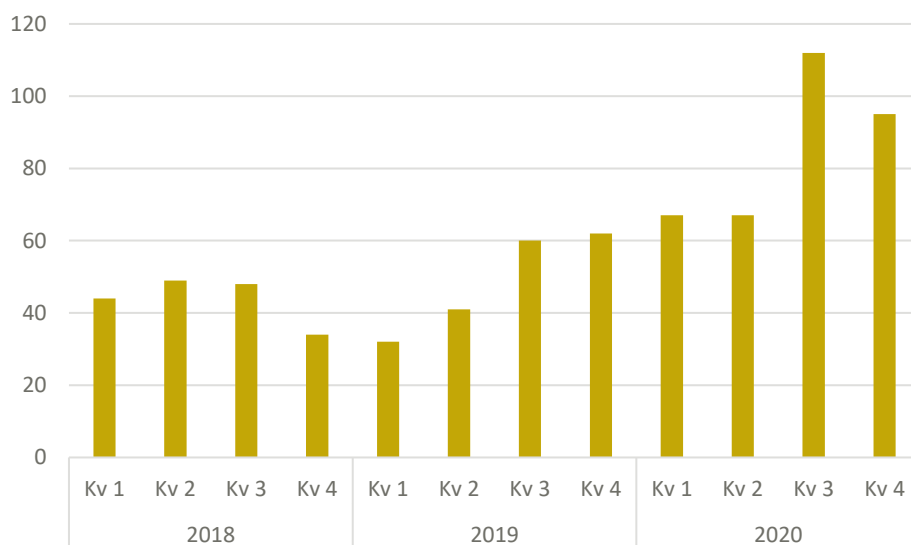
Diagram 13 Antalet ej verkställda beslut inom SoL år 2018–2020| Diagram 13 redovisas antal ej verkställda beslut inom SoL¹⁶ för perioden 2018–2020. Den tydliga ökningen av ej verkställda beslut under kvartal 3 och 4 år 2020 skedde inom de flesta områden, med undantag för ledsagning där de ej verkställda besluten minskade något från föregående år. Inom bostad (IFO), kontaktfamilj, korttidsboende och stödboende skedde inga större förändringar. Stora relativa ökningar i antal skedde inom dagverksamhet och hemtjänst. Orsaken till att besluten ej verkställts beror i 43 procent av fallen på covid-19-pandemin.¹⁷

¹⁵ Under 2020 har antalet ej verkställda beslut inom avlösarservice och korttidsvistelse ökat jämfört med 2019 och 2018, medan de minskat något inom ledsagarservice och bostad för vuxna.

¹⁶ Inkluderar insatserna permanent bostad, bostad (IFO), boendestöd, dagverksamhet, hemtjänst, kontaktfamilj, korttidsboende, kontaktperson, stödboende, ledsagning, öppenvård och annat bistånd.

¹⁷ Stockholms stad (2021d)

Diagram 13 Antalet ej verkställda beslut inom SoL år 2018–2020

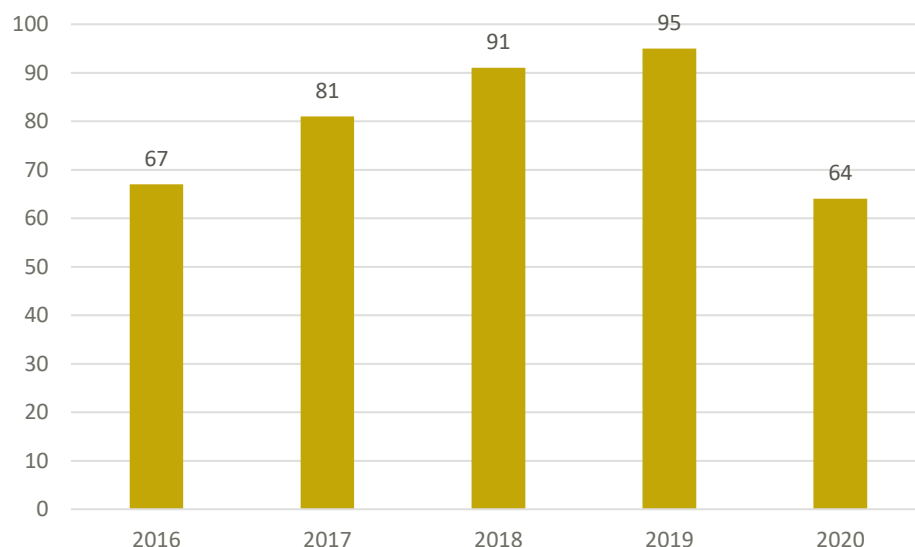
Samtidigt som de ej verkställda besluten ökar har antalet verkställda beslut enligt SoL minskat inom verksamhetsområdet under det senaste året¹⁸. Det gäller för samtliga insatser förutom boendestöd. Minskningen av verkställda beslut kan till viss del förklaras av att antalet ej verkställda beslut ökar och gäller framför allt insatser där det skett en relativt stor ökning av beslut som inte är verkställda (dagverksamhet och hemtjänst). En annan möjlig förklaring till minskningen av verkställda beslut, som lyfts i socialtjänstrapporten, är att enskilda valt att avstå från att ansöka om insatser för att undvika att själva bli smittade eller bidra till ökad smittspridning.

En av de insatser där det procentuellt sett skett en relativt stor minskning av de verkställda besluten under året är insatsen bostad med särskild service (BSS) som beviljats enligt SoL. Att insatsen minskade under 2020 är en utveckling som avviker mot tidigare år, se Diagram 14. I den prognos över behov av BSS som Sweco tar fram för staden lyftes pandemin som en möjlig förklaring. Stadsdelsförvaltningarna vittnade bland annat om ett minskat inflöde av ansökningar om BSS¹⁹ - en trolig konsekvens av att vissa boenden tvingats hålla stängt för besök på grund av ökad risk för smittspridning. Det har därmed inte varit möjligt för personer som ansöker om BSS att besöka potentiella boenden.

¹⁸ Stockholms stad (2021b)

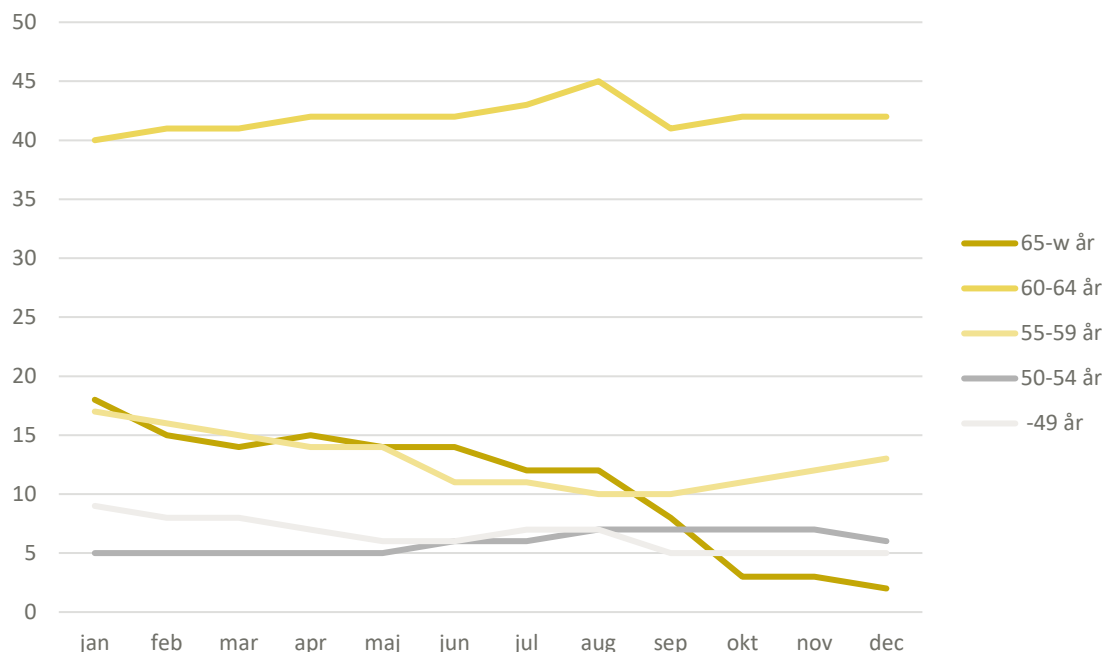
¹⁹ Sweco (2020)

Diagram 14 Antal personer som bor i bostad med särskild service (BSS) och som beviljats insatsen enligt SoL, 1 oktober 2016–2020

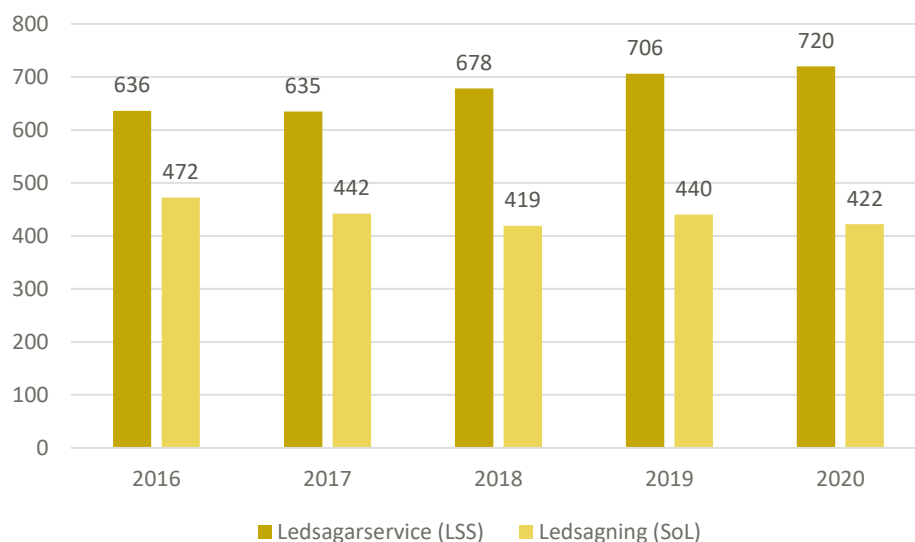
Minskningen av antalet som beviljats BSS enligt SoL inom verksamhetsområdet funktionsnedsättning verkar till stor del kunna förklaras av målgruppens åldersstruktur. Vid inledningen av 2020 fanns det 18 personer som under året skulle fylla 65 år. Vid årets slut har denna grupp minskat till 2 personer, se Diagram 15. Att gruppen 65 år och uppåt minskade under året kan troligtvis förklaras av att de övergått i äldreomsorgens ansvar och därmed inte längre syns i verksamhetsområdets statistik. Under 2020 syntes dock även en minskning av antalet i åldersgrupperna -49 år samt 55–59 år, vilket kan förklaras av att inflödet av nya personer som beviljas denna insats var lägre 2020 jämfört med de senaste åren. Det handlar dock om relativt få personer och det är svårt att dra några slutsatser om det minskade inflödet kan förklaras av pandemin.

Diagram 15 Antal personer som bor i bostad med särskild service (BSS) och som beviljats insatsen enligt SoL, per januari – december 2020

I intervjuerna med ansvariga för verksamheter som erbjuder bland annat ledsagarservice enligt LSS och SoL framkom att ledsagarservicen minskat avsevärt som en följd av pandemin. Många personer som är berättigade ledsagarservice har enligt dessa valt att inte använda sig av servicen. I statistiken över antal personer med ledsagarservice enligt LSS framkommer dock att antal personer med insatsen har ökat något för varje år sedan 2017 och även under 2020, se Diagram 16. När det gäller personer med ledsagning enligt SoL har antalet varierat mellan åren men det går inte att se någon kraftig nedgång under år 2020. Däremot framkommer det att många personer troligtvis väljer att inte använda sig av den beviljade ledsagningen under pandemin. Detta syns inte i statistiken eftersom staden utökat flexibiliteten kopplat till när en brukare väljer att använda sina beviljade ledsagartimmar.

Diagram 16 Antal personer med insatsen ledsagarservice (LSS) respektive ledsagning (SoL), 1 oktober 2016–2020

FRAMTIDA RISKER OCH BEHOV

Som beskrivits ovan går det att se tydliga följder av covid-19-pandemin på gruppen personer med funktionsnedsättning. Många intervjupersoner befarar att de negativa effekterna kommer att leva kvar även i ett längre perspektiv men att omfattningen av det är svårt att uttala sig om i dagsläget och även beror på hur länge pandemin påverkar samhället framåt. Bland annat framhålls att isoleringen har lett och fortsatt leder till ökad psykisk ohälsa och minskad fysisk aktivitet för målgruppen. Även ökad paranoia och rädslor kopplade till att bli smittad riskerar att sitta i efter pandemin enligt intervjupersonerna. Detta kan ha som konsekvens att personer ur målgrupperna fortsatt avvaktar med att utnyttja stadens insatser. Intervjupersoner från LSS-verksamheter menar att de som utförare kommer behöva bli bättre på att uppmuntra personer att de ska använda sina beslut.

Som nämndes i 2.2 ovan lyfts barn och unga med funktionsnedsättning fram som en extra sårbar grupp framåt till följd av pandemin. Verksamheterna betonar att risken att personer med funktionsnedsättning hamnar utanför arbetsmarknaden är extra hög och riskerar att bli än högre. Detta eftersom det finns förhöjd risk att unga med vissa funktionsnedsättningar går ut skolan utan fullständiga betyg då de inte kunnat tillgodogöra sig distansundervisningen. Även det digitala utanförskapet hos många personer med funktionsnedsättning har redan blivit tydligt i flera av stadens verksamheter. Målgruppen lyfts i intervjuerna fram som en av de grupper som har haft svårt att tillgodogöra sig insatser och upprätthålla kommunikation när stadens verksamheter ställt om till digitala kontakter. Det finns en oro i verksamheterna att det digitala utanförskapet för personer med funktionsnedsättning stärks, om digitaliseringen utvecklas, och det i detta arbete inte görs utrymme för att stärka tillgänglig digital kommunikation utifrån ett funktionsrättsperspektiv.

Verksamheterna inom LSS och SoL ser en del potentiella framtida risker till följd av covid-19-pandemin. Flera verksamheter beskriver att de har fått säga upp assistenter eftersom flera brukare inte har velat ha kontakt med externa aktörer. Detta kan enligt intervjupersonerna

leda till brist på personal framåt om många uppsagda personal har sökt sig till andra yrkesområden. Även frågan om vaccin har lyfts i flera intervjuer. Chefer vid verksamheter inom LSS och SoL menar att både brukare och personal kan komma att känna oro kring om personer de möter är vaccinerade eller ej och att detta kan tänkas skapa konflikter i verksamheterna. I intervjuerna framkommer även att brukare kan tänkas ställa krav på att assistenter är vaccinerade och att detta är något utförarna kommer behöva hantera. De kan som arbetsgivare inte ställa krav på att personalen ska vara vaccinerade, men utifrån att brukare kan ställa krav på sina assistenter kan vaccinfrågan bli ett tema i verksamheterna.

Som framkommer ovan har många personer med funktionsnedsättning levt i extra stor utsatthet som en följd av pandemin. Detta i kombination med att dagliga verksamheter, personlig assistans, BSS och andra stödinsatser inte har utnyttjats i samma uträkning som tidigare har, enligt flera verksamheter, lett till ökad belastning för många anhöriga. Flera intervjupersoner berättar om hur trycket på anhöriga har ökat när deras närstående med funktionsnedsättning är hemma mer och många gånger mår sämre. De anhöriga har fått kliva in när samhällets stödinsatser stängts ned eller valts bort av oro för smitta. Bland annat framhålls ökad belastning på föräldrar till barn inom autismspektrumet när barnen mått sämre på grund av ändrade rutiner och familjerna många gånger valt att avstå personlig assistans av rädsla för smitta.

I intervjuerna lyfts även problematik kring att anhöriga tvingats isolera sig för att inte smitta sina närstående med funktionsnedsättning som är i riskgrupp. I andra fall har personer med funktionsnedsättning som bott tillsammans med sina äldre föräldrar blivit extra isolerade för att inte riskera att smitta föräldrarna.

2.4 VÅLD I NÄRA RELATIONER

I det här avsnittet om våld i nära relationer ligger fokus främst på mäns våld mot kvinnor. I avsnitt 2.2 ovan om barn och unga diskuteras följder av pandemin på orosanmälningar och barn och ungas utsatthet för våld. I avsnitt 2.5 diskuteras följderna av pandemin på hedersrelaterat våld och förtryck.

I intervjuer med stadens skyddade boenden och akutboenden framkommer att dessa inte ser att våld i nära relationer har ökat till följd av pandemin. Intervjupersonerna framhåller att det tar tid innan man söker sig till skyddat boende och att eventuella effekter från pandemin kommer längre fram. En enhetschef för ett skyddat boende berättar även att de följt upp samtalen med de kvinnor de träffar utifrån hur pandemin har påverkat deras situation. Denna uppföljning har visat att pandemin inte har upplevts som en avgörande faktor för varför kvinnorna behövt söka hjälp. Inte heller stadens Relationsvårdsteam (RVT) har rapporterat någon tydlig förändring i antal ärenden eller karaktären på ärendena kopplat till covid-19-pandemin.²⁰

De följder som boendena beskriver i intervjuerna handlar främst om hur verksamheterna har bedrivits. Många aktiviteter som tidigare erbjudits har behövt ställas in vilket har lett till tråki-

²⁰ Stockholms stad (2021)

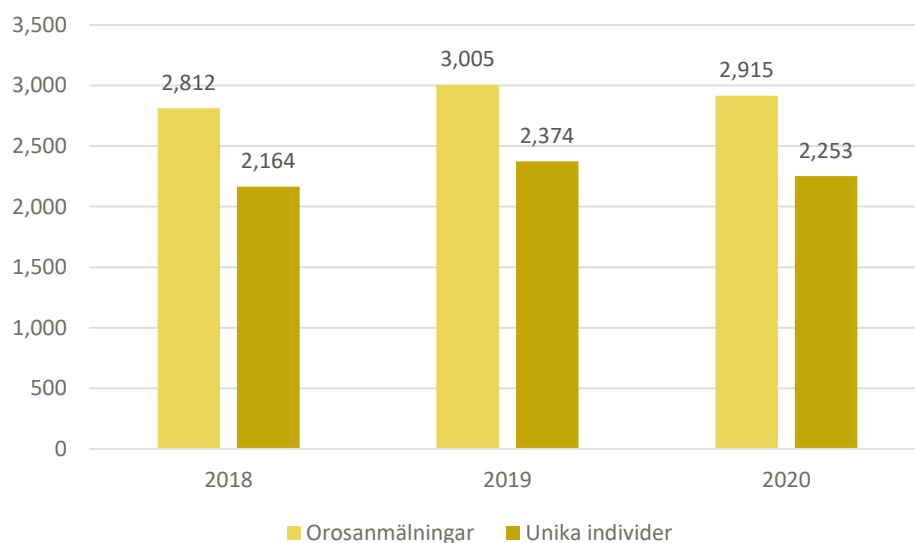
gare verksamheter och ökad frustration hos både kvinnorna och personalen. Även hög sjukfrånvaro bland personalen vid några boenden har påverkat verksamheterna. Att det tog lång tid att komma igång med testning vid akutboendena ledde till att kvinnor med symptom fick isoleras, vilket har varit extra påfrestande för personer med psykisk ohälsa enligt intervjupersonerna.

Den statistik på området våld i nära relationer som varit möjlig att analysera för denna rapport handlar om orosanmälningar som avser våld i familjen samt antal insatser som avser samtalsstöd och skyddat boende.

Nedan presenteras orosanmälningar som har registrerats i socialtjänstens BBIC-formulär och som innehåller anmälningsorsaken *våld inom familjen*. En orosanmälan avser en anmälan till socialtjänsten vid kännedom eller misstanke om att ett barn, i detta fall 0–20 år, far illa. Observera att underlaget endast omfattar anmälningar där socialtjänsten valt att aktualisera en utredning. Anmälningar där socialtjänsten beslutat att inte vidta några åtgärder är därmed inte inkluderade.

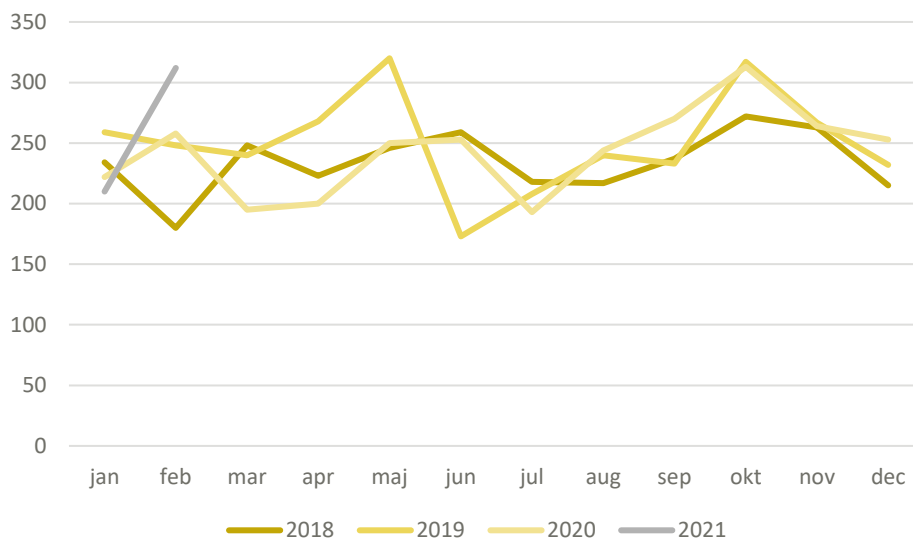
Det går inte att se någon ökning av antal orosanmälningar med anmälningsorsak *våld inom familjen* under 2020. Istället minskade dessa något under 2020 jämfört med 2019 men ökade något jämfört med 2018, se Diagram 17.

Diagram 17 Antal orosanmälningar som avser våld inom familjen samt antal unika individer som 2018–2020

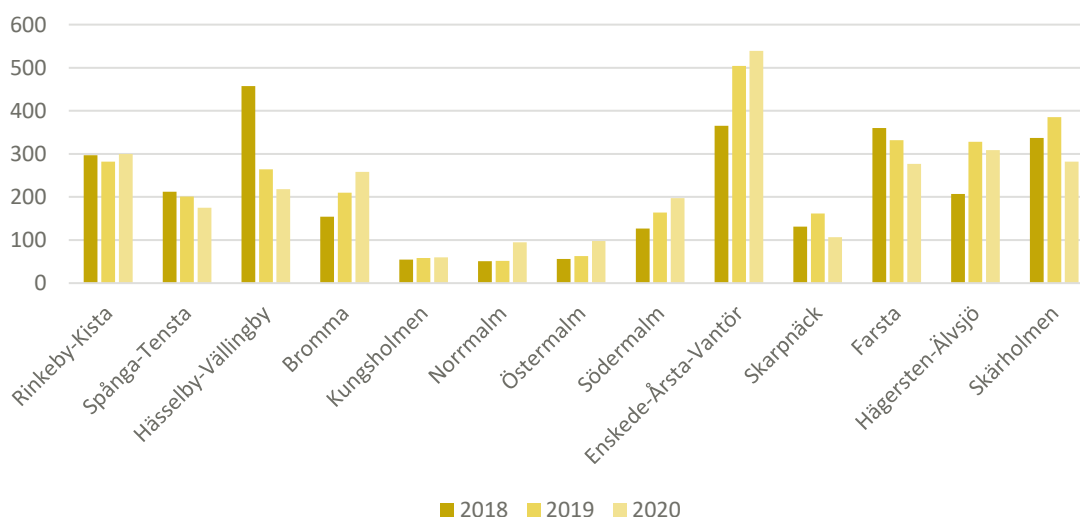
Jämfört med 2018 och 2019 är antalet anmälningar under 2020 lägre under fram för allt mars och april, det vill säga under pandemins inledande månader, se Diagram 18. Om det minskade antalet orosanmälningar under pandemins början kan förklaras av pandemin samt de restriktioner som är kopplat till den är dock svårt att bedöma. Antalet orosanmälningar som inkom i mars och april 2020 är till exempel högre än antalet som inkom februari 2018 och juni 2019 och befinner sig därmed inom de variationer som vi sett under de senaste åren.

Diagram 18 Antal orosanmälningar som avser våld inom familjen efter månad, jan 2018-feb 2021

Det finns vissa skillnader mellan stadsdelsförvaltningarna vad avser våld inom familjen. I 6 av 13 stadsdelsförvaltningar minskade antalet orosanmälningar som avsåg våld inom familjen mellan 2019 och 2020. Störst minskning har skett i Skärholmen där antalet anmälning från framför allt primärvård, socialtjänst och privatperson minskade mellan 2019 och 2020, se Diagram 19. Detta kan jämföras med staden som helhet där anmälningar om våld inom familjen framför allt minskade från polis, följt av skola och förskola. Istället ökade anmälningarna från fram för allt socialtjänst, anonym uppgiftslämnare och kriminalvård.

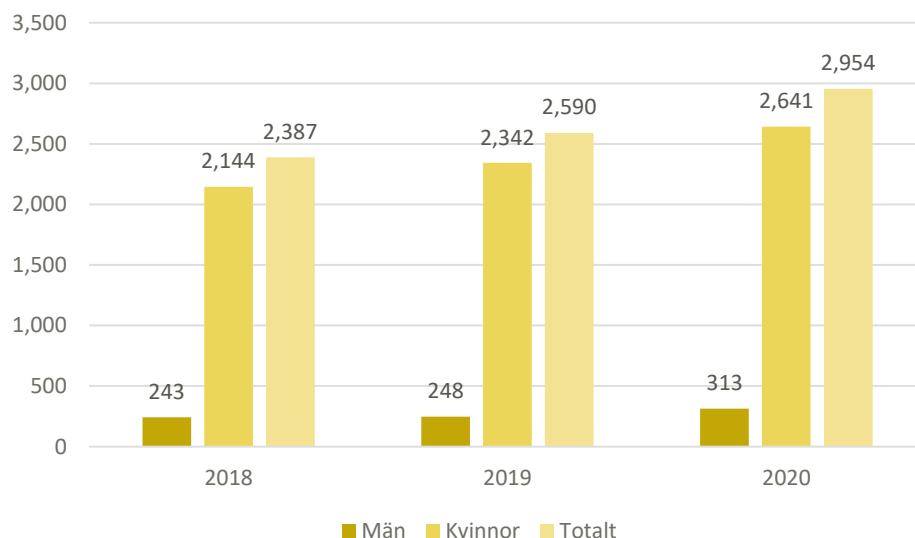
Diagram 19 Antal orosanmälningar som avser våld inom familjen per stadsdelsförvaltning, 2018–2020

Antalet personer utsatta för våld i nära relation och som är kända av socialtjänsten ökat under 2020, se Diagram 20. Ökningen motsvarar dock de senaste årens utveckling och ses inte som en effekt av den pågående pandemin. Att antalet våldsutsatta personer som är kända av socialtjänsten har ökat i Stockholms stad förklaras istället av medarbetarnas ökade kunskaper om

våld i nära relationer, ökad samverkan inom stadsdelsförvaltningarnas avdelningar samt informationskampanjer till medborgarna om vilken hjälp som finns att få som våldsutsatt eller våldsutövare²¹.

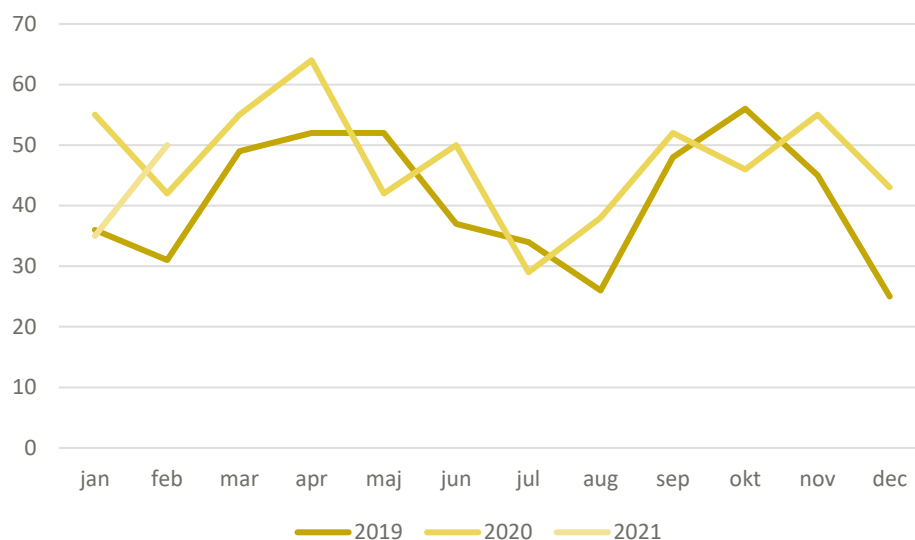
Diagram 20 Antal personer utsatta för våld i nära relation som är kända av socialtjänsten år 2018–2020

En annan orsak som kan ha bidragit, och som lyfts i socialtjänstrapporten, är att stadens fyra relationsvårdscentrum (RVC) skulle ha fångat upp fler våldsutsatta i och med att personer kan söka sig dit utan biståndsbeslut. Antalet beviljade insatser om samtalsstöd vid stadens RVC har ökat under 2020 jämfört med 2019. Ökningen jämfört med 2019 syns dock redan under januari och februari månad, det vill säga innan pandemin startade. Utvecklingen av antalet beviljade insatser är även likartad under 2020 och 2019, med ökat antal beviljade insatser under våren och hösten, se Diagram 21.

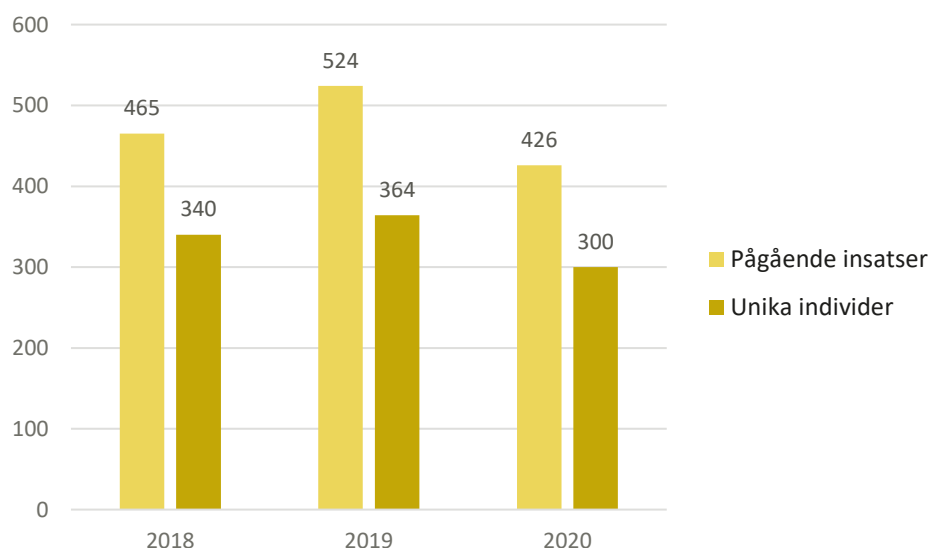
²¹ Stockholms stad (2021b)

Diagram 21 Antal beviljade insatser som avser samtalsstöd januari 2019 – februari 2021

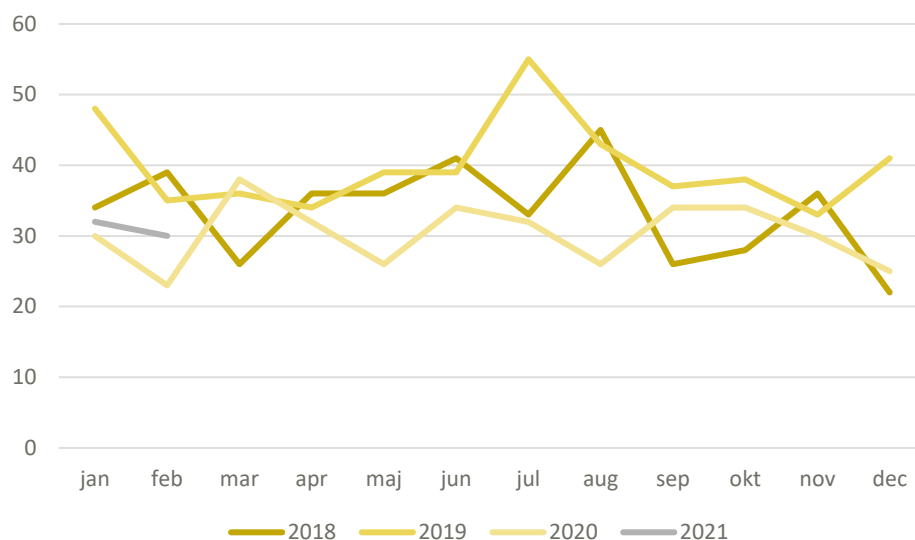
Ökningen av antalet personer utsatta för våld och som är kända av socialtjänsten har dock inte inneburit en ökning av insatsen skyddat boende. I Diagram 22 redovisas insatsen skyddat boende, dels antalet pågående insatser, dels antalet unika individer med denna insats någon gång under respektive år. Under 2020 minskade såväl antalet pågående insatser som unika individer med insatsen skyddat boende.

Diagram 22 Pågående insatser enligt verksamhetskod 1315 (skyddat boende) år 2018–2020

Antalet beviljade insatser som avser skyddat boende var lägre under 2020 jämfört med 2019 under årets alla månader med undantag för mars, se Diagram 23.

Diagram 23 Antal beviljade insatser enligt verksamhetskod 1315 (skyddat boende) januari 2018 – februari 2021

I stadens beslutsstöd finns möjlighet att följa upp antalet inkommande information för ett antal av stadens relationsvårdsteam (RVT)²². Med inkommande information avses här dokumenterad information som inkommit till socialtjänsten innan dess att socialtjänsten beslutat att inleda en utredning. Det innebär att varje gång någon ringer, besöker eller skickar brev till socialtjänsten som ej har en öppen utredning så dokumenteras informationen som en inkommande information. Utifrån denna information fattar sedan en socialsekreterare beslut om utredning ska inledas eller ej. Utifrån den statistik som finns tillgänglig avseende inkommande information finns det inget som tyder på vare sig ett ökat eller minskat inflöde av information som kan kopplas till pandemin.

FRAMTIDA RISKER OCH BEHOV

Oavsett att det inte går att konstatera tydliga ökningsar hittills av våld i nära relationer menar flera intervjupersoner från stadens verksamheter att det finns anledning att anta att våldet har ökat i realiteten och att följderna från det kan tänkas bli synliga längre fram inom socialtjänsten. Hur omfattande följderna blir och när dessa blir synliga är dock svårt att uttala sig om. Flera intervjupersoner resonerar kring att de första indikationerna om att våld i nära relationer har ökat borde börja komma när pandemin avtar och samhället öppnar upp.

I intervjuer med stadens verksamheter framkommer att de ser viss framtida risk för ökade sjukskrivningar och utbrändhet vid bland annat stadens akutboenden för våldsutsatta kvinnor. Oron, ilskan och frustrationen har ökat hos många av brukarna som en följd av isolering och risk för smitta, vilket riskerar att gå ut både över personalen och andra brukare. Man ser även

²² RVT vid Rinkeby-Kista, Spånga-Tensta, Hässelby-Vällingby, Enskede-Årsta-Vantör, Skarpnäck och Farsta stadsdelsnämnd.

en risk i att den ökade sjukfrånvaron och det därmed ökade antalet vikarier under pandemin har lett till extra arbetsbörda för ordinarie personal.

Rapporteringar från andra aktörer på området pandemins följder på våld i nära relationer ger olika bilder. Det finns rapporter som visar på ett ökat tryck på kvinno- och tjejjourer samt att antalet våldsutsatta kvinnor och barn blivit fler.²³ Samtidigt lyfter annan rapportering att det inte går att se några tydliga effekter på våld i nära relationer till följd av pandemin. Exempelvis Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) rapporterade i april 2021 att de inte märkt någon ökning av antalet samtal till den nationella stödtelefonen Kvinnofridslinjen. Samtidigt menar de att mörkertalen troligtvis kan vara stora och att insatser behöver göras

Vård- och omsorgsanalys (2021) konstaterar att våld i nära relationer och hedersförtryck sannolikt har förvärrats som en följd av isolering och stress. De menar även att barn och vuxna kan behöva extra mycket stöd att lämna våldsamma relationer framöver. Enligt NCK är det vanligt att personer som blir utsatta för våld i hemmet söker hjälp först när de kan ta sig hemifrån, bort från sin förövare. En möjlig effekt skulle därför kunna bli att fler våldsutsatta kommer att söka hjälp och anmäla först när isoleringen har minskat.²⁴

Sveriges kommuner och regioner (SKR) menar att kommuner behöver vara beredda på att fler kan behöva söka stöd och skydd både under och efter pandemin. SKR betonar även att barn som redan lever i utsatthet samt kvinnor 70 år och äldre är särskilt utsatta grupper under pandemin till följd av ökad isolering i dessa grupper. Kommuner uppmuntras att vidta ett antal åtgärder som att ställa frågor om våld, ta kontakt med kvinnojourer samt att planera för ett ökat tryck särskilt efter pandemin.²⁵

2.5 HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK

På samma sätt som i avsnittet ovan om våld i nära relationer rapporterar stadens verksamheter att det hittills varit svårt att se tydliga följder av covid-19-pandemin för personer som lever i en hederskontext.

Den statistik som finns att tillgå från Stockholms stad kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck rör antal orosanmälningar avseende barn och unga med anmälningsorsak hedersrelaterat våld och förtryck. Antalet under 2020 har ökat jämfört 2019, men ligger enbart något över antalet för 2018. Under 2020 gjordes 132 anmälningar vilka avsåg 110 unika personer, se diagram 24. I förhållande till det totala antalet orosanmälningar som avser barn och unga (cirka 19 800 anmälningar 2020) är antalet anmälningar med orsaken hedersrelaterat våld och förtryck relativt få och det finns relativt stora variationer mellan åren. Det är därmed svårt att avgöra om ökningen 2020 är relaterad till covid-19-pandemin. Av statistiken framgår dock att ök-

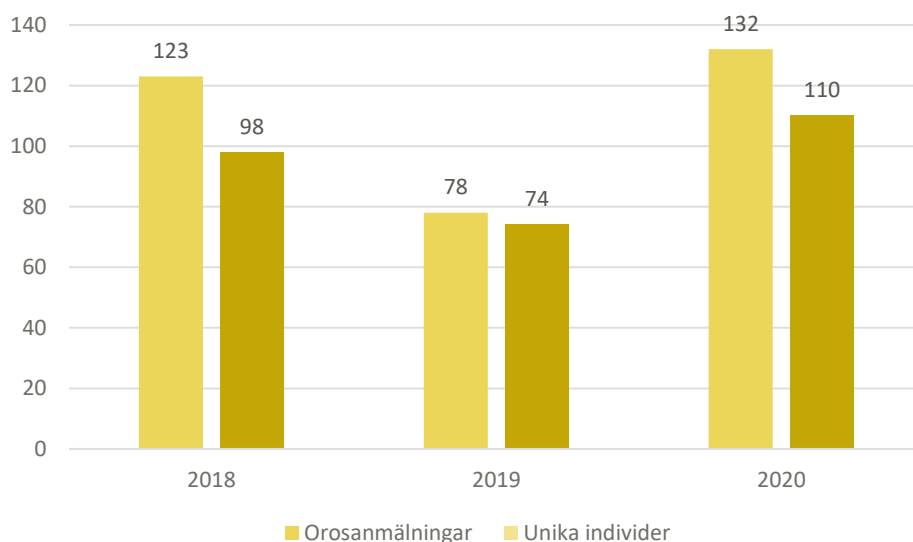
²³ Se t.ex. Huskurage 2021, Unizon 2021

²⁴ NCK (2020, 16 april)

²⁵ SKR (2021, 29 april)

ningen av antal anmälningar under 2020 framför allt skett under perioden september till december. Under inledningen av 2021 är antalet inkomna anmälningar återigen i nivå med 2018 och 2019.

Diagram 24 Antal orosanmälningar som avser hedersrelaterat våld och förtryck år 2018–2020

Ökningen från 2019 till 2020 kan uteslutande förklaras av att skola och socialtjänst rapporterat misstanke eller kännedom om hedersrelaterat våld och förtryck i större utsträckning under 2020 jämfört med föregående år. Att det skett en ökning av orosanmälningar från skolan kan förefalla överraskande med tanke på att fler barn och unga haft mindre kontakt med skolan under pandemin. Risken att skolan missar att upptäcka utsatthet under pandemin är även något som framkommit i flera av intervjuerna med stadens verksamheter.

Antalet inkomna anmälningar med anmälningsorsak hedersrelaterat våld och förtryck varierar mellan stadsdelsförvaltningarna. Under 2020 ökade dock antalet i samtliga stadsdelsförvaltningar med undantag från Södermalm, Kungsholmen och Östermalm. Störst var ökningen i Hägersten-Älvsjö, Hässelby-Vällingby, Farsta och Enskede-Årsta-Vantör. Det är också i dessa förvaltningar som antalet anmälningar var som flest under 2020.

Origo är ett resurscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck i Stockholms län. När pandemin tog fart i mars 2020 började Origo att registrera om ungdomarna de var i kontakt med uppgav att pandemin påverkade den sociala kontrollen och det psykiska våldet i hemmet. Under perioden mars till augusti 2020 uppgav cirka 25 procent av det hundratal ungdomar Origo hade regelbunden kontakt med att den sociala kontrollen och det psykiska våldet i hemmet hade ökat. I intervjuer med Origo framhålls att unga som redan lever under påtaglig kontroll hemifrån har fått det svårare under pandemin eftersom de tidigare vanligtvis varit i kontakt med Origo via skolan. Origo och skolan samverkar många gånger så att de unga kan komma till Origo under skoltid för att möjliggöra att närstående inte ska upptäcka att kontakten sker. När skolundervisningen skett på distans har det försvårat möjligheten för många unga att få stöd. Origo har också sett ett minskat tryck i antalet unga de har kontakt med sedan pandemin började och menar att utvecklingen är oroande. Även stödsamtalen med yrkesverksamma i skolan har minskat under perioden. De minskade antalet kontakter från unga och yrkesverksamma i

kombination med tidigare kunskap om att utsattheten ökar när isoleringen ökar ger indikationer om att mörkertalen troligtvis är stora.

Kruton är Stockholm stads skyddade boende och öppenvård för unga vuxna som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. I intervjuer rapporterar verksamheten om att efterfrågan var hög under största delen av 2020. Det fanns en farhåga att målgruppen inte skulle komma till verksamheten på grund av den ökade kontrollen i och med pandemin, men detta var inget man såg förrän i december 2020. Efter det skedde en förändring och efterfrågan under början av 2021 uppges ha minskat betydligt. Verksamheten själva spekulerar i att striktare rekommendationer om hemarbete samt att delar av grundskolan införde distansundervisning i slutet av 2020 har påverkat ungdomars möjlighet att ta sig hemifrån. Samtidigt betonas att analysen behöver fördjupas för att förstå omfattningen av mörkertalen och vad som påverkat förändringarna i efterfrågan av skyddat boende och öppenvård.

I intervjuerna framkommer att det finns anledning att anta att vissa unga som lever i en hederskontext har drabbats extra hårt av pandemin. Verksamheter som riktar sig till dessa unga vittnar bland annat om att tjejer som grupp troligtvis har påverkats mer än killar då tjejer som lever i en hederskontext många gånger är mer kontrollerade och har mindre rörelsefrihet än killar som lever i en hederskontext. Enligt stadens statistik avser orosanmälningar kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck i tre fall av fyra en tjej, den siffran är oförändrad mellan 2019 och 2020. I intervjuerna framkommer även att ungdomar troligtvis har påverkats i olika grad utifrån ålder, livssituation och boendesituation. Framför allt unga i skolålder som lever i trångboddhet och ekonomisk utsatthet lyfts fram som grupper som troligtvis drabbats allra hårdast. I intervjuer nämns även att verksamheterna upplever att unga som har lämnat sina familjer har mått sämre under pandemin. Dessa unga lever många gånger redan ett ensamt liv då de tvingats lämna sin familj och stora delar av sitt tidigare umgänge. Pandemin har stärkt den isoleringen och ensamheten.

Pandemin upplevs ha haft vissa positiva effekter på kunskapshöjande insatser kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck. Origo uppger att de ställt om sina utbildningar för yrkesverksamma till digitala utbildningar och på sätt kunnat nå fler personer än vanligt. Den kunskapshöjande verksamheten har överlag digitaliserats och verktyg har tagits fram för att spridas och användas digitalt. Dessa omställningar förväntas leva vidare och utvecklas ytterligare framåt för att kunna erbjuda kunskapshöjande insatser till fler.

FRAMTIDA RISKER OCH BEHOV

Origo framhåller att de ser oroande på utvecklingen under pandemin med färre kontakter med nya ungdomar och menar att mörkertalen troligtvis är stora. I intervjuer med verksamheten nämns att det antagligen har varit svårt för skolorna att upptäcka om någon far illa när de enbart träffat eleverna via en skärm. Verksamheten betonar därför att finns anledning att tro att antalet personer som är i behov av stöd framåt kommer att öka i takt med att skolorna öppnar och isoleringen minskar.

Även nationella aktörer har sett förändringar i efterfrågan rörande stöd kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck. Nationella kompetensteamet (NKT) vid Länsstyrelsen Östergötland har under året sett en minskning av samtalen till den nationella stödtelefonen. Störst minskning av

antalet samtal, jämfört med samma period föregående år, skedde i april och maj. Samtidigt har andelen och antalet fall avseende bortförande ökat. Under 2020 inkom samtal rörande 105 personer som var bortförda och/eller kvarhållna utomlands mot sin vilja, jämfört med 75 personer under 2019. NKT uppger att förändringarna i antalet kontakter antas, åtminstone delvis, vara en följd av pandemin.²⁶

I intervjuer med stadens verksamheter med fokus på heder framhålls att en lärdom från pandemin är att stadens behöver prioritera information kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck även i tider av kris. I början av pandemin upplevdes det som att enbart information kopplad specifikt till covid-19 och smittspridning fick genomslag. Därmed, menar intervjupersonerna, upplevdes kampanjer kopplat till heder bli lidande och inte få spridning. Verksamheterna framhåller att det framåt är centralt att Stockholms stad och andra aktörer fortsätter med informationskampanjer samt riktade hänvisningar till målgrupperna om hur de kan få stöd och hjälp. Om det drar ut på tiden innan samhället återgår till det normala är det viktigt att fortsätta hitta andra sätt att nå målgrupperna när de är hemma.

Vård och omsorgsanalys (2021) menar att finns det anledning att anta att våldet och förtrycket har ökat som en följd av pandemin och att detta kommer synas längre fram i inom socialtjänsten. Personer som lever i en hederskontext kan komma att behöva extra mycket stöd att lämna våldsamma relationer framöver. Behoven förväntas vara allra störst bland personer i ekonomisk utsatthet och trångboddhet samt i familjer där pandemin lett till ökad ekonomisk stress och andra negativa följder.²⁷

2.6 MISSBRUK OCH BEROENDE

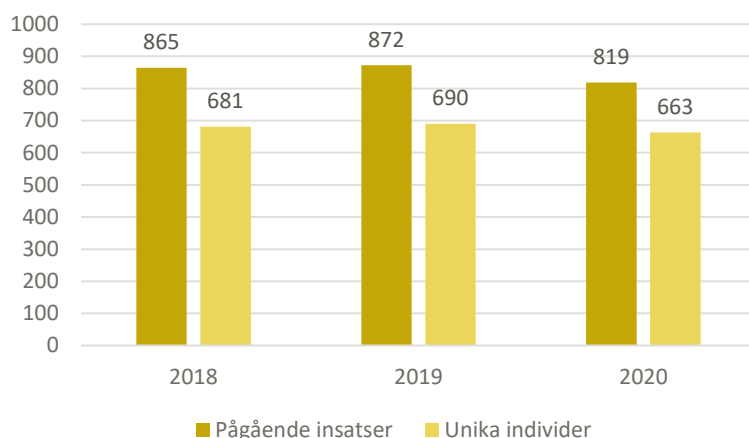
I statistiken från Stockholms stad går det inte att utläsa några tydliga effekter av covid-19-pandemin kopplat till missbruk och beroende. I intervjuer med stadens verksamheter framkommer det dock att flera personer som redan har ett pågående missbruk har mått sämre under pandemin.

Statistiken från stadens verksamheter visar att både antalet påbörjade insatser och antalet unika individer inom öppenvård för missbruk har minskat 2020 jämfört med 2019, se **Error! Reference source not found.** Sett över de senaste fem åren varierar siffrorna över antalet individer och påbörjade insatser relativt mycket, och det är därmed svårt att avgöra om minskningarna 2020 kan kopplas till pandemin.

²⁶ Länsstyrelsen Östergötland (2020)

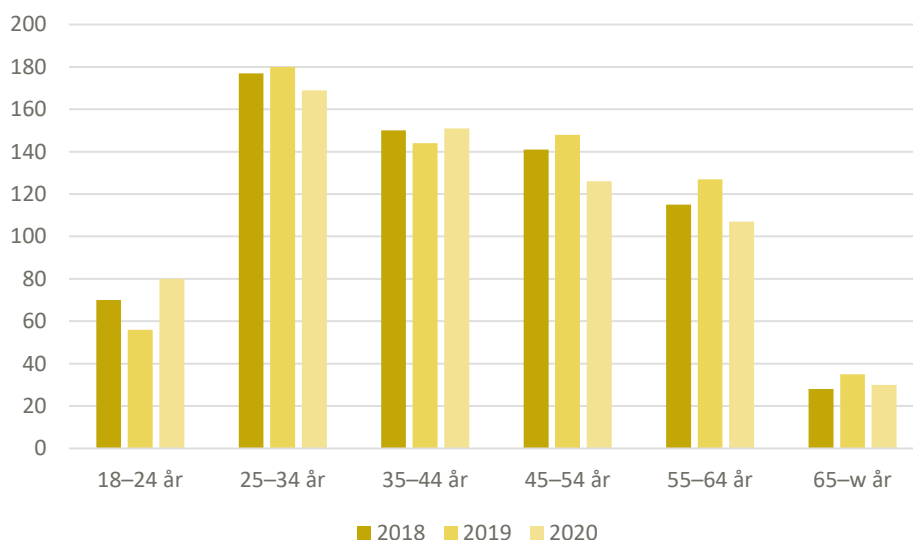
²⁷ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2021)

Diagram 25 Antal påbörjade insatser enligt verksamhetskod 1331 (öppenvård missbruk) och unika individer år 2018–2020

De största minskningarna mellan år 2019 och 2020 återfinns i medelåldrarna, 45 till 64 år, medan den största ökningen är i den yngre åldersgruppen, 18 till 24 år. Se **Error! Reference source not found.** Som tidigare nämnts rör det sig dock om ett mindre antal individer och det är därför svårt att säga om förändringarna beror på en normal variation mellan åren eller ej.

Diagram 26 Antal unika individer med påbörjad insats enligt verksamhetskod 1331 (öppenvård missbruk) per år, efter olika åldersgrupper år 2018–2020

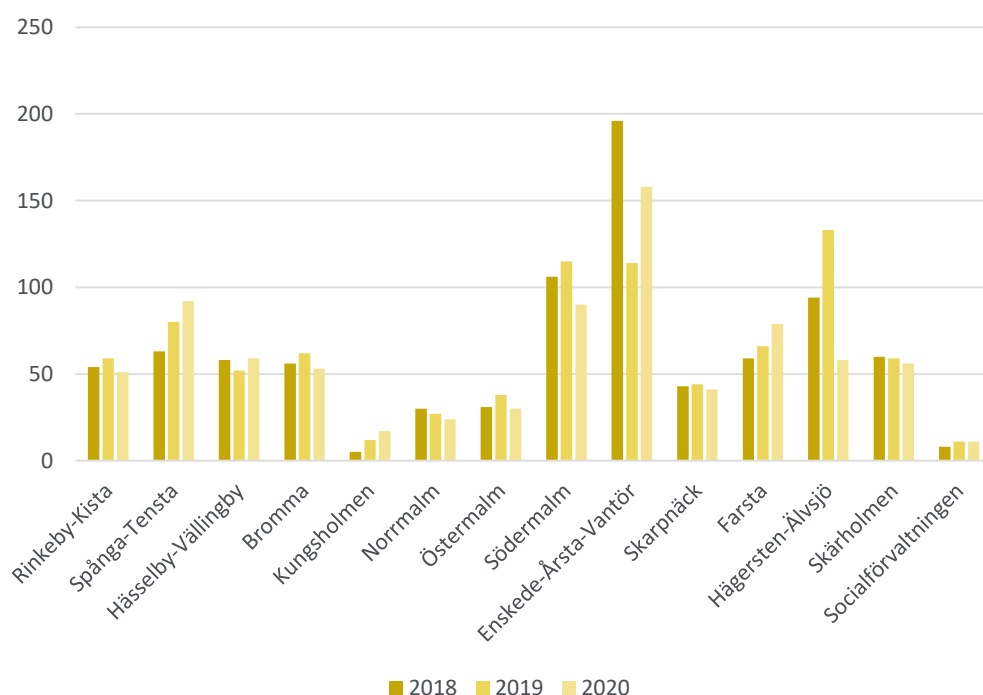
Under 2020 har antalet kvinnor minskat med drygt 15 procent, se Tabell 1. Kvinnorna står därmed för hela minskningen av det totala antalet unika individer med insatsen under 2020, medan det i princip inte skett någon förändring av antal män under året. Varför minskningen varit så stor bland kvinnor går inte att avgöra inom ramen för denna studie.

Tabell 1 Antal unika individer med påbörjad insats enligt verksamhetskod 1331 (öppenvård missbruk), efter kön, 2018–2020

År	Kvinnor	Män	Totalt
2018	200	481	681
2019	198	492	690
2020	169	494	663

Det finns stora lokala variationer i antalet insatser som rör individuellt behovsprövad öppen-vård inklusive boendestöd och provtagning (verksamhetskod 1331), se Diagram 27. I Enskede-Årsta-Vantör har antalet insatser de senaste åren varit högt jämfört med övriga stadsdelsområden. En stor del av den minskning av antalet insatser som skett mellan 2019 och 2020 har skett i Hägersten-Älvsjö där antalet insatser minskat från 133 till 58.

Diagram 27 Antal påbörjade insatser enligt verksamhetskod 1331 (öppenvård missbruk) per stadsdelsområde år 2018–2020

Inte heller i intervjuer framkommer indikationer om att antalet personer i missbruk eller beroende som söker stöd av olika samhällsaktörer har ökat under pandemin. Stadens verksamheter ser inte någon tydlig förändring i antal personer eller vilka målgrupper som söker sig till dem men framhåller att mörkertalen kan vara stora. Region Stockholms Beroendecentrum har inte heller sett ett ökat antal patienter eller några tydliga skillnader i vilka grupper av personer som söker sig till dem som en följd av pandemin. Däremot framhåller intervjupersonen från Beroendecentrum att det tar tid innan de märker om antalet personer med missbruks- och beroendeproblematik ökar som en effekt av samhällsförändringar. Sannolikt tar det ytterligare tid innan eventuella ökningarna visar sig i socialtjänstens verksamheter.

I intervjuer med representanter för stadens behandlingsenheter, akutboenden och idéburna organisationer framkommer däremot att delar av samhällets aktörer som tillhandahåller stöd- stöd och behandling för personer i missbruk och beroende har stängt ned alternativt ställts om sitt utbud under pandemin. Exempelvis har flera gruppverksamheter, NA-möten, AA-möten och kyrkans verksamheter stängt eller reducerat sitt utbud av insatser. Detta har påverkat målgruppen och många upplevs må sämre. Intervjupersonen från Beroendecentrum bekräftar bilden av att många insatser har stängt ned och att stödet till personer i missbruk har minskat under pandemin.

Representanter för stadens behandlingsenheter beskriver att de ställt om mycket av verksamheterna till kontakter över telefon eller digitala kontakter. Behandlarna upplever inte att det blir samma kvalitet i insatserna till brukarna när dessa sker på distans och antalet kontakter per individ har också minskat. Det finns vissa grupper av personer inom målgruppen som upplevs ha drabbats extra hårt av omställningen och där det digitala utanförskapet är som störst. Bland annat nämns att kontakterna för personer som är i behov av tolk har blivit lidande.

I intervjuer med idéburna organisationer som ger stöd till personer i missbruk nämns att många i målgruppen är i sämre skick idag än innan pandemin började. Det är sämre partier av droger i omlopp sedan gränserna stängde vilket har lett till att många mår betydligt sämre både fysiskt och psykiskt. Även rädslan bland målgruppen upplevs som hög – både rädslan att bli smittad av covid-19 och att man ska råka illa ut av de lågkvalitativa drogerna.

De idéburna organisationerna menar även att våldet har ökat i målgruppen som en konsekvens av ökad frustration då stödinsatserna har minskat i kombination med att det har blivit svårare att få tag på droger.

I intervjuer med både stadens behandlingsenheter och anhörigkonsulenter lyfts anhörigperspektivet upp. Det finns tecken på att anhöriga till personer i missbruk mår sämre under pandemin och att fler söker stöd. Detta upplevs främst bero på att anhöriga spenderar mer tid tillsammans med sina närstående som har ett missbruk och att färre har tillgång till "naturliga andningshål" i form av arbete, skola och fritidsaktiviteter.

FRAMTIDA RISKER OCH BEHOV

Stadens behandlingsenheter beskriver att de ser en risk för ett uppdämt behov under pandemin och att nedstängda och förändrade stödinsatser kan ha lett till att en "skuld" byggts upp. I intervjuerna nämns att det både kan handla om att fler nya personer har hamnat i beroende och missbruk under pandemin och att personer som redan tillhört målgruppen har förstärkt sitt missbruk och inte fått den hjälp de behövt. Hur omfattande denna skuld är och hur många fler personer som kan vara i behov av extra stöd av socialtjänstens insatser framåt har verksamheterna svårt att avgöra i dagsläget.

Det framkommer även att pandemin satt ljus på behovet av ökad samverkan mellan stadens olika verksamheter. Personer som söker stöd från eller har pågående insatser genom andra verksamhetsområden, såsom ekonomiskt bistånd, socialpsykiatri och äldreomsorgen, kan ha

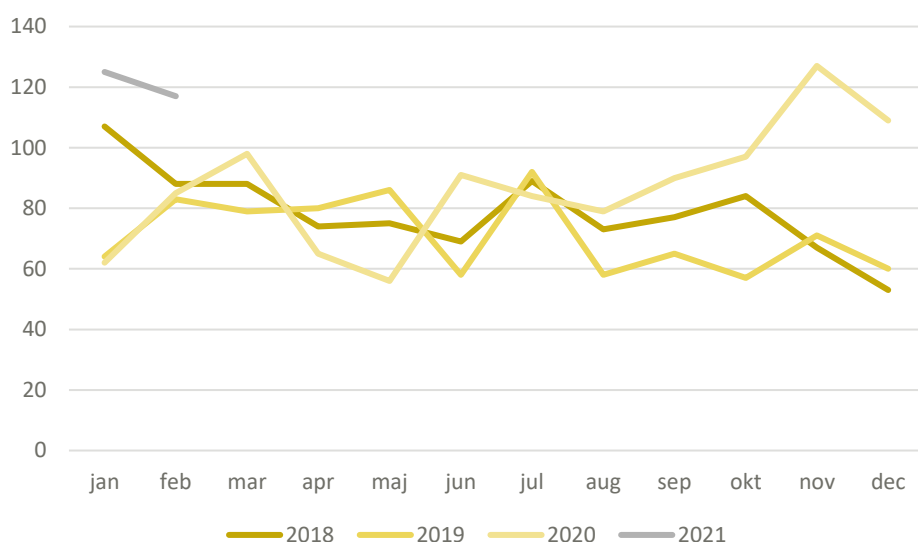
utvecklat ett missbruk under covid-19 pandemin.²⁸ I intervjuer med företrädare för akutboenden framkommer att det framöver är viktigt att säkerställa att det finns fler rum och tillgång till individuella rum för att minska risk för smittspridning – oavsett om det rör sig om covid-19 eller annan sjukdom.

Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin rapporterar att tidigare erfarenheter visar att ekonomiska kriser kan påverka både förekomsten av missbruk och beroende och samhällets insatser till individerna med dessa problem. Efter de ekonomiska kriserna 1990–1994 och 2008–2009 följde till exempel förändrade missbruksmönster och ökad psykisk ohälsa i många länder.²⁹ I relation till covid-19 har även risker kopplat till missbruk identifierats och under hösten 2020 rapporterades det om att det fanns indikationer om fler missbruksärenden.³⁰

2.7 HEMLÖSHET

Socialtjänsten har en viktig roll i det akuta och förebyggande arbetet kopplat till hemlöshet. Stockholms stads statistik över beslut om akutboenden inom vuxenutredningar visar att antalet beslut varierar något över tid men att en tydlig ökning har skett från hösten 2020, se Diagram 28.

Diagram 28 Antal beslut om akutboende (verksamhetskod 1316) med utredningstyp vuxen januari 2018 – februari 2021

Statistiken i detta kapitel omfattar beslut om akutboende (verksamhetskod 1316) som fattas inom ramen för utredningar med utredningstypen vuxen. Det finns indikationer om att dessa beslut inte ger en fullständig bild över det totala antalet placeringar som sker på akutboenden.

²⁸ Stockholms stad (2021)

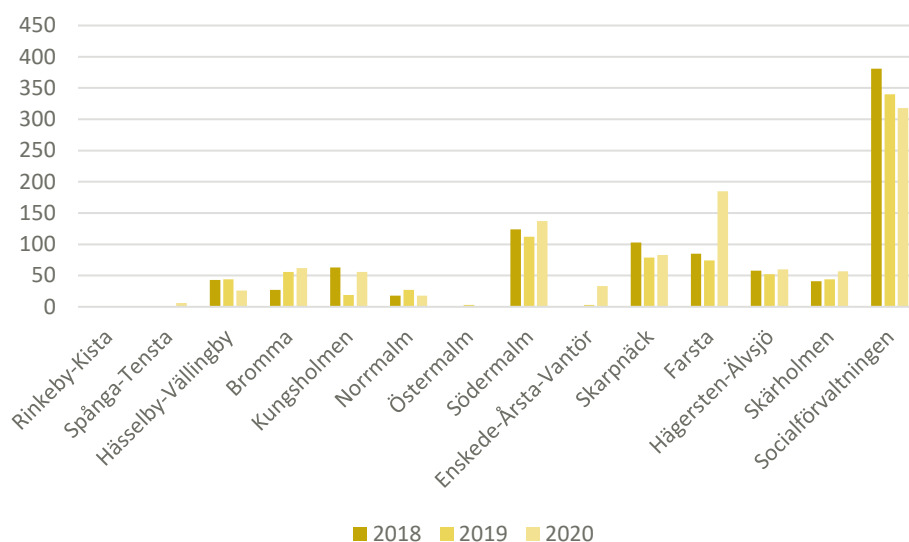
²⁹ CES (2020a); CES (2020b)

³⁰ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2021)

I kontakt med stadsdelsförvaltningarna framkommer bland annat att det finns skillnader i hur dessa beslut registreras. Därmed ger inte statistiken en fullvärdig bild av antal beslut och förändringarna över tid.

Olika sätt att registrera ärendena är även en trolig förklaring till de stora skillnader som finns mellan stadsdelsförvaltningarna, se Diagram 29. Av diagrammet framgår att ökningen under 2020 framför allt kan tillskrivas Farsta stadsdelsförvaltning där antalet beslut om akutboende mer än fördubblats under 2020 jämfört med 2018 och 2019. Även Kungsholmen, Enskede-Årsta-Vantör och Södermalm har enligt diagrammet haft en betydande ökning under 2020 jämfört med 2019. I kontakt med Farsta stadsdelsförvaltning framkommer dock att det under 2020 har skett en omfördelning av hur beslut om akutboenden registreras. Det har enligt kontaktpersonen inte skett någon faktisk ökning av antal beslut om akutboende 2020. Därmed ska även statistiken över stadsdelsområdena tolkas med försiktighet.

Diagram 29 Antal beslut om akutboende (verksamhetskod 1316) per stadsdelsförvaltning år 2018–2020

Den 18 mars 2020 gick stadens centrala krisledning CKL ut med en rekommendation att personer i hemlöshet ska beviljas minst två veckors sammanhängande period avseende boende under pandemin. Enligt det underlag som studerats inom ramen för detta uppdrag översteg den genomsnittliga beslutsperioden två veckor även innan pandemin, varpå det varit svårt att avgöra om rekommendationerna från CKL har gett någon effekt.

I intervjuer med representanter för stadens akutboenden och idéburna organisationer som ger stöd till personer i hemlöshet framkommer att de sett en viss ökning av personer i hemlöshet och i behov av stöd. Bland annat nämns att målgruppen har blivit större som en konsekvens av att personer som redan var utsatta inte har haft möjlighet att behålla sina bostäder eller tillfälliga boenden under pandemin. De nya grupperna har enligt intervjupersonerna sällan en missbruksproblematik. Personer som tidigare bott inneboende hos äldre släktingar eller vänner har inte har kunnat bo kvar på grund av smittorisken. Även flera personer i prekära situationer med tillfälliga arbeten, så kallade gig-jobb eller med svartjobb inom serviceindustrin har, enligt intervjupersonerna, förlorat sina inkomster och därmed även möjligheten att betala hyra.

Några akutboenden uppger att de såg en ökning av nya målgrupper under våren och början av sommaren 2020 men att dessa grupper inte syns längre i verksamheterna. Enligt intervjupersonerna har de troligtvis ordnat med boende på andra sätt eller fått ekonomiskt bistånd för att kunna betala hyra själv. Enligt representanter för akutboendena orkar personer som inte är i missbruk sällan bo på akutboenden under en längre tid.

Flera intervjupersoner framhåller att många personer som redan levde i hemlöshet innan pandemin mår betydligt sämre idag och att ensamheten och den psykiska ohälsan har ökat. De ideburna organisationerna vittnar om att de behövt ställa in gemensamma träffar och utflykter. Den dagliga verksamheten med bland annat matservering har även flyttas utomhus och det går inte längre att använda träffpunkterna som "vardagsrum", som många gjort tidigare för att vila och träffa sina vänner. Därmed har många personer i hemlöshet förlorat sina naturliga kontakter till andra personer i målgruppen och många mår enligt intervjupersonerna mycket dåligt av den ökade ensamheten. Framför allt framhålls att personer som inte har ett aktivt missbruk har upplevt pandemin och den ökade isoleringen som väldigt jobbig. Bland den gruppen ingår bland annat många äldre och före detta missbrukare.

Bilden av hur personer i hemlöshet med ett aktivt missbruk har påverkats av pandemin går till viss del isär. Enligt några av intervjupersonerna har denna grupp inte alltid påverkats lika mycket till följd av pandemin. Dessa personer har många gånger redan en så utsatt situation och vardagen går för många ut på att få tag på droger. Man har inte "orkat ta in" pandemin utan många gånger levt ungefär som tidigare. Enligt andra intervjupersoner har utsattheten och frustrationen hos personer i hemlöshet och aktivt missbruk förstärkts till följd av minskat stöd och sämre tillgång till droger under pandemin, som beskrivs i 2.6 ovan.

Stadens akutboenden har gjort vissa konkreta förändringar till följd av pandemin. Bland annat öppnades några boendeplatser på ett av akutboendena som var avsedda för personer med misstänkt eller konstaterad covid-19. Kontakterna med äldre i hemlöshet har minskat till följd av att funktionen äldrelots inte kunnat genomföra sina insatser på samma sätt som tidigare av risk för smittspridning. Verksamheterna har även konstaterat en minskad efterfrågan från EU- och tredjelandsmedborgare vilket kan bero på rädsla för smittspridning. Staden har även minskat antalet nattlogiplatser som erbjuds till denna målgrupp. Antalet kontakter med kvinnor har ökat under pandemin när Medborgarkontoret för hemlösa övergick till fler telefonkontakter. Detta antas bero på att den fysiska miljö som Medborgarkontoret är lokaliserad i kan upplevas som otrygg för kvinnor.³¹

FRAMTIDA RISKER OCH BEHOV

I intervjuer med verksamheter som riktar sig till hemlösa framkommer att man ser en risk att fler personer kommer bli utförsäkrade eller mista andra finansiella bidrag framåt som en följd av pandemin. Risken finns att fler personer på sikt inte kan betala hyra och förlorar sitt bo-

³¹ Stockholms stad (2021b)

ende. Dessa personer kommer i så fall behöva stöd från stadens verksamheter och andra samhällsaktörer. Intervjupersonerna framhåller dock att det är svårt att avgöra hur lång tid det tar innan följderna går att observera och hur omfattande de blir. Verksamheterna framhåller att det tar tid från att en person hamnar i ökad ekonomisk stress och försämrad psykisk hälsa innan hen blir av med sitt boende.

Beroende på hur långvarig pandemin blir och när verksamheterna kan öppna upp igen framhåller intervjupersonerna även att det finns risker kopplat till de personer i hemlöshet som redan mår sämre till följd av pandemin. Den fysiska och psykiska hälsan för dessa riskerar att förvärras ytterligare.

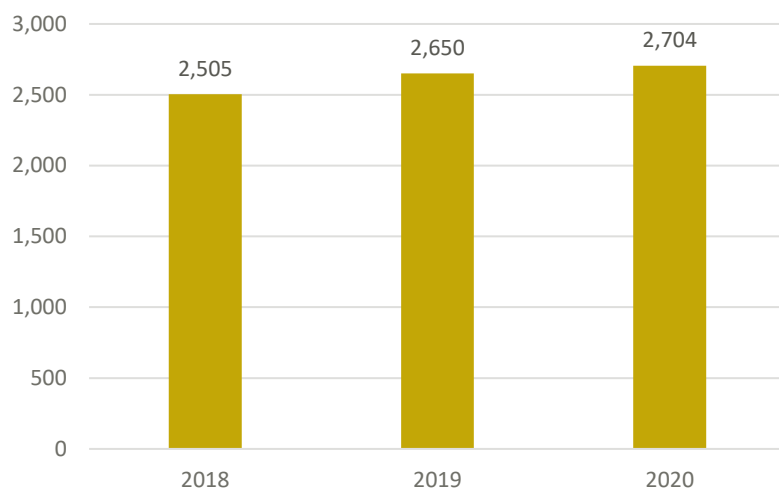
Intervjupersoner framhåller att det under pandemin har funnits en medvetenhet inom Stockholms stad om att socioekonomiskt utsatta områden varit extra drabbade av pandemin, och extra resurser har satts in i dessa områden. Bland annat nämns platser för testning för covid-19. Gruppen hemlösa personer rör sig dock många gånger i innerstaden och har därmed inte samma tillgång till insatser i stadens ytterområden. Framöver kan det bli aktuellt med insatser kopplade till vaccinering och verksamheterna framhåller att det då blir viktigt att också erbjuda insatser för målgruppen i innerstaden.

2.8 SOCIALPSYKIATRI

Personer inom socialpsykiatri utgör många gånger riskgrupp för covid-19. Sjukdomsbilden för många personer inom socialpsykiatri med exempelvis psykossjukdomar, paranoia och vanföreställningar gör även att smittorisken från covid-19 förstärker sjukdomssymptomen. Många personer i målgruppen uppges, enligt intervjupersoner från stadens verksamheter, av dessa anledningar ha varit oroliga för att träffa boendestödare eller ta del av andra stödinsatser under pandemin.

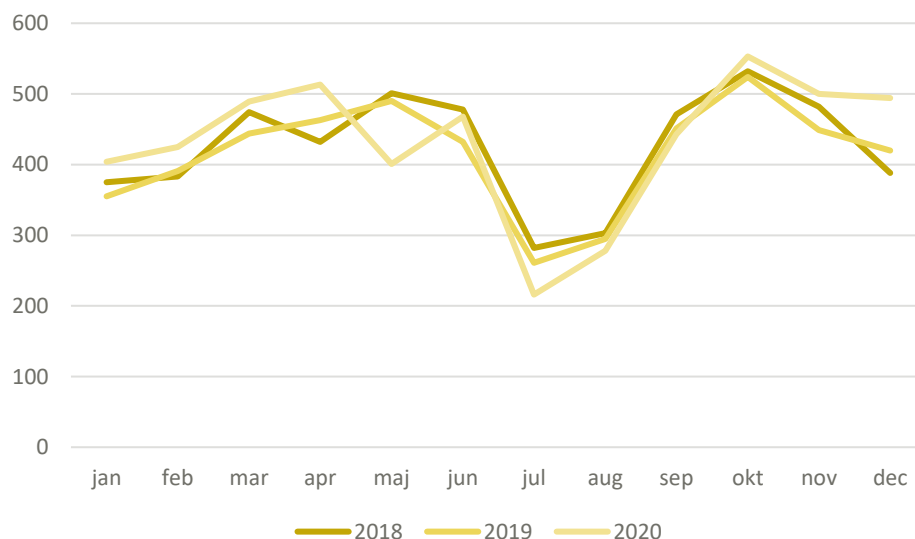
Statistiken kopplat till stadens boendestöd visar att antalet personer med boendestöd ökade under 2020. Denna ökning var dock något mindre än ökningen mellan 2018 och 2019, se Diagram 30.

Diagram 30 Antal personer som någon gång under året haft boendestöd år 2018–2020

I statistiken över antal beslut per månad går det att se att dessa var något fler under januari till april 2020 jämfört med 2018 och 2019. I maj, juli och augusti 2020 fattades det dock färre beslut om boendestöd jämfört med tidigare år. Mot slutet av 2020 var besluten återigen något fler än under 2018 och 2019, se Diagram 31.

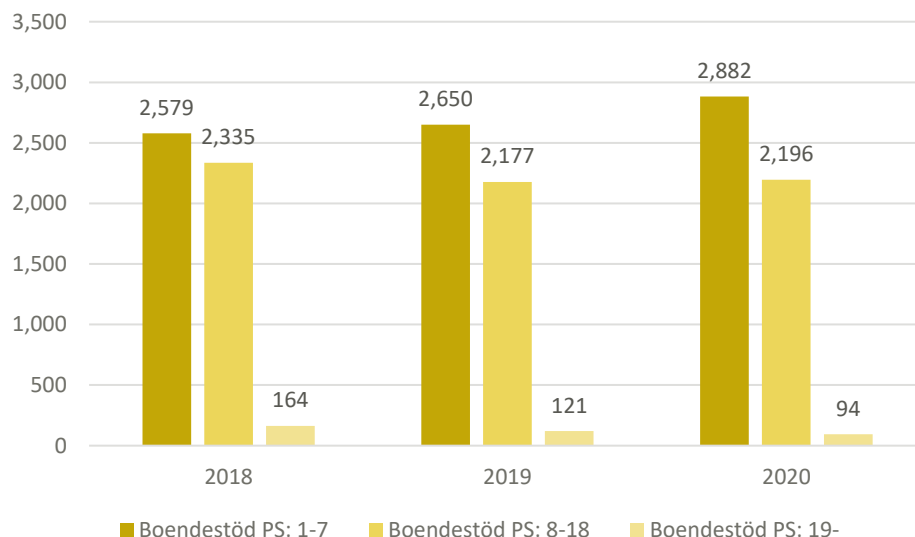
Diagram 31 Antal beslut om boendestöd januari 2018 – januari 2020

Denna bild stämmer överens med resultaten från intervjuerna med företrädare för stadens boendestöd. Dessa vittnar om att de i början av pandemin, under våren och sommaren 2020, ställde om verksamheterna och hade svårt att genomföra insatser. Därmed avvaktade man med att besluta om fler boendestöd under en period. Det går därmed att anta att en följd av pandemin har varit att ökningen av antal personer med boendestöd under 2020 troligtvis var mindre än den annars hade varit.

Det går även att se vissa förändringar i antalet beviljade boendestödstimmar. Den genomsnittliga tiden för boendestöd har under 2020 minskat från 7,8 till 7,5 timmar. Detta beror på att antal beslut om boendestöd inom de högre tidsspannen har minskat, medan fler beslut har fattats om boendestöd inom det lägsta tidsspannet 1–7 timmar, se Diagram 33.

Diagram 32 Antal beslut om boendestöd efter antal timmar år 2018–2020

Statistiken kopplat till boendestöd uppdelat på stadens olika stadsdelsförvaltningar visar att det finns stora variationer, både vad gäller antalet personer med en verkställd insats och gällande utvecklingen under 2020. Även om antalet personer med boendestöd ökat totalt sett under 2020 skedde en minskning i 7 av 13 stadsdelsförvaltningar. Det generella mönstret är dock att antalet beviljade timmar per månad är lägre under 2020 jämfört med 2019. Undantagen är Kungsholmen, Spånga-Tensta och Bromma där det genomsnittliga antalet timmar istället har ökat.

I intervjuer med företrädare för stadens boendestöd framkommer att många brukare valt att inte ta del av boendestöd på grund av oro och paranoia. För att skydda brukarna och boendestödjarna och hålla en god arbetsmiljö har insatserna även ändrats. Verksamheterna har försökt att hålla igång boendestödet genom att vara mer på distans och träffas mer utomhus. Det har enligt intervjupersonerna varit svårt att göra hembesök hos personer som bor trångt, och i många fall har boendestödet ersatts med telefonkontakter.

I perioder av 2020 har delar av stadens sysselsättningsverksamhet stängts ned eller ställt om till aktiviteter utomhus eller på distans. Nätverken inom stadens socialpsykiatri har under året vittnat om att flera personer med insatser inom socialpsykiatri har varit oroliga för smitta, och därför avstått från att delta i sysselsättningsverksamheter.³² Intervjupersonerna från sta-

³² Stockholms stad (2021b)

dens verksamheter menar att den ökade isoleringen har lett till att fler personer inom socialpsykiatrins målgrupp har haft mer ångest och känt ökat hopplöshet. Många är redan ensamma och isolerade på grund av få sociala kontakter. När stödinsatserna minskat och förändrats upplevs oron och den psykiska ohälsan ha ökat i form av mer vanföreställningar och paranoidea idéer.

De grupper som anses lida mest av följderna av pandemin är de där telefon- och digitala kontakter varit svårast. Bland annat nämns äldre personer inom psykosgruppen, personer med NPF-diagnoser samt personer med kognitiva funktionsnedsättningar. Det digitala utanförskapet är, enligt intervjupersonerna, många gånger stort i dessa grupper. Ökad ångest, oro och risk för psykoser i kombination med digitalt utanförskap och minskad möjlighet till stödinsatser uppges i intervjuerna ha varit mycket påfrestande för dessa personer.

Socialstyrelsen (2020) konstaterar att mycket fortfarande är okänt kopplat till effekter på den psykiska (o)hälsan. Samtidigt konstateras att färre nya fall av psykiatriska tillstånd har rapporterats under pandemin och att denna minskning även har återspeglats i nyförskrivning av exempelvis antidepressiva läkemedel. Minskningen av nya fall och nyförskrivningar av psykofarmaka beror sannolikt på att färre har sökt vård under pandemin. Det är oklart om detta kan innebära ett uppdämt vårdbehov på sikt. Vidare konstaterar Socialstyrelsen att antalet nya fall av neuropsykiatriska tillstånd har fortsatt att öka i enlighet med tidigare utveckling, vilket tyder på att utredningar har genomförts på normal nivå. För perioden februari till juni 2020 var antalet suicidförsök på samma nivå som tidigare. Avslutningsvis konstaterar Socialstyrelsen i sin rapport att år 2020 var det en större andel barn och unga vuxna som hade minst en vårdkontakt inom slutenvård eller öppen specialiserad vård för någon psykiatrisk diagnos, eller minst ett läkemedelsuttag av psykofarmaka, jämfört med tidigare år. Ökningen är dock en del av en pågående trend.³³

FRAMTIDA RISKER OCH BEHOV

Det är i dagsläget svårt att bedöma vilka konsekvenser pandemin kommer att ha för socialpsykiatrins målgrupper framåt. Det framkommer dock i intervjuerna att det finns risker att fler personer i målgruppen mår och kommer att må sämre framåt och vara i behov av mer stöd. Bland annat nämns att minskat boendestöd för vissa under pandemin kan ha inneburit att man inte klarat av att betala räkningar eller sköta andra sysslor, vilket kan få konsekvenser framåt. Vidare nämner intervjupersonerna att målgruppen troligtvis kommer att ha hamnat längre från arbetsmarknaden och kommer vara i behov av mer stöttning och arbetsträning för att öka möjligheterna att få ett arbete.

I intervjuerna framkommer även att det finns risk att socialpsykiatrins målgrupper kommer att öka som en konsekvens av ökad psykisk ohälsa, färre vårdinsatser och ökad utsatthet under och efter pandemin. Verksamheterna menar att det däremot är svårt att avgöra om och i så

³³ Socialstyrelsen (2020)

fall hur många fler personer som kommer att drabbas av neuropsykiatriska tillstånd och hur lång tid det tar innan denna effekt blir synlig.

I socialtjänstrapporten 2020 framkommer även att pandemin lett till svårigheter för stadens verksamheter inom socialpsykiatrin i samverkan med psykiatrin där bland annat SIP-möten uteblivit. Anledningarna uppges vara att digitala mötesverktyg inte funnits på plats eller inte bedömts säkra nog att använda. Det är därför av stor vikt att staden ser över möjligheterna framöver att tillhandahålla tillräckligt säkra digitala verktyg för att samverkan med externa aktörer ska kunna fortlöpa.³⁴

3. SWECOS AVSLUTANDE DISKUSSION

GRUPPERNAS OCH PERSPEKTIVENS KOMPLEXITET BLIR EXTRA SYNLIGA I TIDER AV PANDEMI – BELYSER BEHOVEN AV SAMVERKAN OCH SAMORDNING

Många av perspektiven och målgrupperna som varit i fokus i den här studien överlappar varandra. Det är svårt att alltid avgöra orsak och verkan kopplat till utsatthet och risker för negativa följder på olika grupper. I studien framkommer det tydligt att ekonomisk utsatthet, missbruk, våld, hemlöshet, psykisk ohälsa med mera påverkar varandra. Pandemin kan ha ökat risken för utsatthet inom flera av dessa områden – vilket kan spilla över på fler områden. Grupper som redan lever i utsatthet eller har ökad risk för utsatthet inom ett område riskerar som följd av pandemin att uppleva negativa följder inom fler områden. Det är i dagsläget svårt att avgöra för vilka grupper och perspektiv som följderna från pandemin kommer bli störst på längre sikt.

Det är viktigt för stadens verksamheter att ta hänsyn till att personer som söker stöd från eller har pågående insatser inom ett verksamhetsområde även kan vara i behov av stöd inom ytterligare områden. Det blir därmed extra tydligt i tider av pandemin att fungerande intern samverkan och samordning av insatser är avgörande för att bryta de negativa följder som pandemin kan komma att innebära för många individer.

BEHOV AV UPPFÖLJNING ÖVER TID

Utifrån att många troliga följder av covid-19-pandemin fortfarande inte med säkerhet går att identifiera och eftersom pandemin är fortgående är det viktigt för staden att bevaka och följa utvecklingen inom verksamhetsområdena. Framför allt bör uppföljning framåt ske av de grupper och perspektiv där följderna förväntas vara som störst och där mörkertalen är stora.

³⁴ Stockholms stad (2021b)

TROLIGA SKILLANDER MELLAN STADSDELSOMRÅDEN UTIFRÅN SOCIOEKONOMI OCH INDIVIDERS UTSATTHET

Hittills är det svårt att se några tydliga mönster eller skillnader i följder för av pandemin kopplade till stadsdelsområden. Följder av pandemin hänger dock tydligt samman med sådant som tidigare utsatthet, tillgång till skyddsnät och socioekonomi. Det är därmed mycket som talar för att stadens ytterområden och socioekonomiskt svaga områden kommer se större negativa följder av pandemin på sikt. Samtidigt framkommer att pandemin flera gånger har upplevts som en mindre utmaning för personer i redan utsatta områden och livssituationer då dessa redan har andra problem och utmaningar att fokusera på. Socialtjänsten i socioekonomiskt utsatta områden har troligen även en beredskap att hantera utmaningar och kan eventuellt vara bättre rustade för att hantera följderna av pandemin på olika målgrupper och verksamhetsområden.

Samtidigt är det viktigt att påpeka att exempelvis våld i nära relationer, hemlöshet och missbruk även sker i innerstaden och i socioekonomiskt starka områden. Personer med funktionsnedsättningar och personer med psykisk sjukdom bor även de i olika områden i staden, även om andelen personer som lever i utsatthet är större i vissa områden.

DIGITALT UTANFÖRSKAP OCH DIGITALISERINGENS MÖJLIGHETER

De negativa följderna av pandemin – både de som redan är synliga och de som befaras framåt – hänger flera gånger samman med risken för digitalt utanförskap. Personer med vissa funktionsnedsättningar, nyanlända och personer som har svårt att kommunicera på svenska, äldre, och hemlösa pekas ut som grupper som redan upplevt negativa konsekvenser av den digitala omställningen. Det är viktigt att stadens verksamheter framöver strävar efter att återgå till fysiska träffar med de grupper och personer där digitala kontakter försämrar stödinsatserna. Det är även viktigt att staden ser över sina digitala verktyg och utvecklar dessa för att de ska kunna fungera tillsammans med olika kommunikationsstöd, i samtal med tolk med mera.

Digitaliseringen av verksamheterna har även haft positiva följder. Vissa målgrupper och individer har gynnats av den digitala omställningen och har haft enklare att ta del av stadens stödinsatser. Flera av de digitala omställningarna förväntas fortleva efter pandemin och verksamheterna upplever att de tagit nödvändiga steg mot mer effektiva och ändamålsenliga arbetssätt. Samtidigt finns det behov av systemutveckling inom staden för att fortsatt dra nytta av digitaliseringen och inte riskera att samverkan och dialog försämrats.

BEHOV AV TYDLIGARE INTEGRERING AV ANHÖRIGPERSPEKTIV

Anhöriga har fått dra ett stort lass under pandemin. Familjemedlemmar och närstående har varit isolerade tillsammans och förlorat sina naturliga andningshål i form av skola, arbete och fritidsaktiviteter. Anhöriga har även fått utföra mycket omsorgsarbete när samhällets verksamheter och stödinsatser har stängt ned eller valts bort av rädsla för smittspridning.

Det är framför allt kvinnor som utför det oavlönade omsorgsarbetet och mycket tyder på att pandemin har stärkt redan existerande könsmönster och bristande jämställdhet. Det finns

även risk att anhöriga, då framför allt kvinnor, kommer bli utbrända och drabbas av psykisk ohälsa till följd av det ökade arbetet och ansvaret.

Pandemin och dess följder för anhöriga tydliggör behovet av att stadens verksamheter arbetar aktivt med att integrera anhörigperspektiv och erbjuda stöd även till anhöriga. Detta arbete behöver vara en del av samtliga av stadens verksamheter för att inte riskera att bli ett sidospår eller en fråga som förväntas fångas upp av stadens anhörigkonsulenter.

4. REFERENSER

CES – Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (2020a). *Coronapandemin och psykisk hälsa. En prognos om kort- och långsiktiga effekter*. Stockholm: Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Stockholms läns landsting.

CES – Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (2020b). *Coronapandemin och narkotika-bruk. En prognos om kort- och långsiktiga effekter*. Stockholm: Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Stockholms läns landsting.

Holmberg Karlsson, Mia (2021, 26 april). Fler barnfamiljer söker hjälp under pandemin. *SvD*. Hämtad från <https://www.svd.se/fler-barnfamiljer-soker-hjalp-under-pandemin>

Huskurage (2020). *Skuggpandemin – Betydligt fler utsatta för våld i hemmet under 2020*

Jämställdhetsmyndigheten (2021, 22 april). *Coronapandemin ökar risken för våld mot kvinnor och barn*. Hämtad från <https://www.jamstalldetsmyndigheten.se/nyhet/coronapandemin-okar-risken-for-vald-mot-kvinnor-och-barn?fbclid=IwAR00d3Dg58eC9pmgru10keFPP-FLKDK4DFTHXd6cCno4h5DdJKwbhLTVCLP4>

Länsstyrelsen Östergötland (2020). *Årsrapport Nationellt kompetenscenter*

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2021). *Under rådande omständigheter. Konsekvenser av covid-19 för socialtjänstens individ- och familjeomsorg*. Stockholm: Myndigheten för vård- och omsorgsanalys.

NCK – Nationellt Centrum för Kvinnofrid (2020, 16 april). *Aktiva insatser krävs för att upptäcka våldet*. Hämtad från <https://nck.uu.se/kontakta-nck/pressrum/pressmeddelande---arkiv/aktiva-insatser-kravs-for-att-upptacka-valdet/>

SKR (2021, 29 april). *Risk för ökat våld mot kvinnor och barn*. Hämtad från <https://skr.se/skr/covid19ochdetnyacoronaviruset/socialtjanstaldreomsorgfunktionsnedsattning/riskforokatvaldmotkvinnorochbarn.32700.html>

Socialstyrelsen (2017). *Hemlöshet 2017 – Omfattning och karaktär*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2020) *Psykiatriska tillstånd och psykofarmaka under Coronapandemin*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Stockholms stad (2021a). *Prognos över ekonomiskt bistånd*. Stockholm: Socialförvaltningen Stockholms stad.

Stockholms stad (2021b). *Socialtjänstrapport 2020*. En beskrivning av socialtjänsten i Stockholms stad. Stockholm: Socialförvaltningen Stockholms stad.

Stockholms stad (2021c). *Statistik om Stockholm: Ekonomiskt bistånd 2020*. Stockholm: Socialförvaltningen Stockholms stad.

Stockholms stad (2021d). *Ekonomiskt bistånd i Stockholms stad 2021 och 2022*. Stockholm: Sweco.

Stockholms stad (2021). *Rapportering av ej verkställda beslut enligt lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade – LSS och Socialtjänstlagen – SoL (2021), Tjänsteutlåtande Dnr. 3.1.1-89/2021*. Stockholm: Socialförvaltningen Stockholms stad, Avdelningen för stadsövergripande sociala frågor.

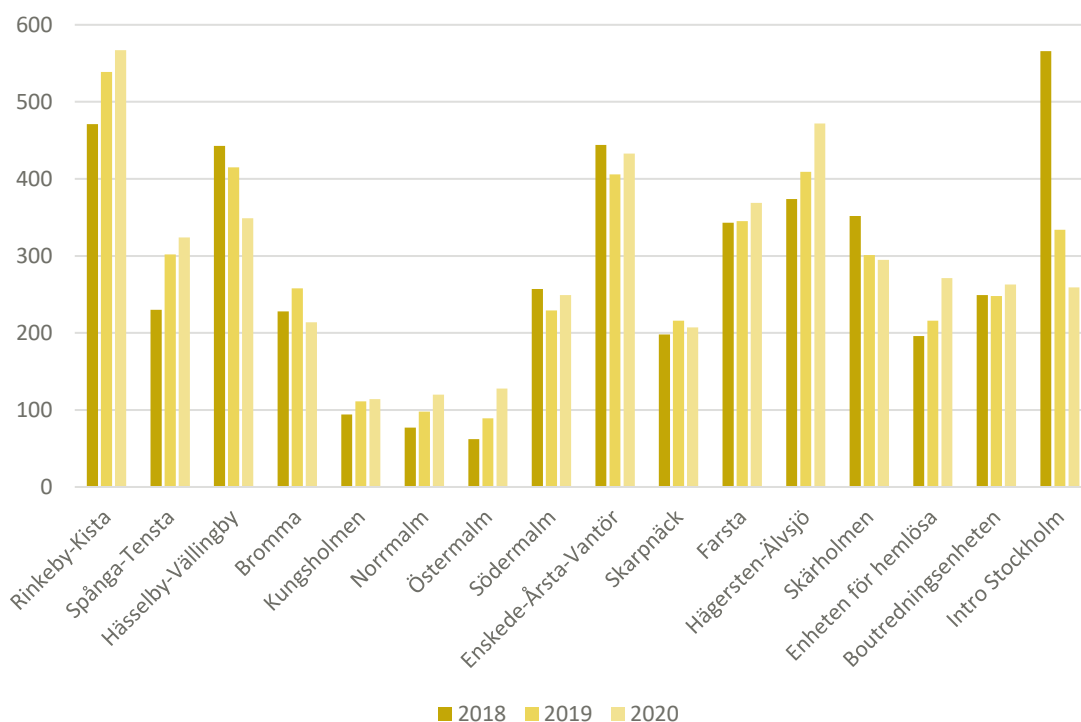
Sweco (2020). *Prognos BSS. Prognos över behovet av bostäder med särskild service 2021–2030*. Stockholm: Sweco.

Unizon (2021, 18 mars) *Statistik för pandemiåret 2020 - högt söktryck på Unizons kvinnojourer, tjejjourer och ungdomsjourer*. Hämtad från <https://www.unizonjourer.se/aktuellt/pressmeddelanden/statistik-for-pandemiaret-2020-hogt-soktryck-pa-unizons-kvinnojourer-tjejjourer-och-ungdomsjourer/>

5. BILAGOR

BILAGA 1 – DIAGRAM OCH TABELLER

Diagram 33 Antal nytillkomna biståndshushåll inom ekonomiskt bistånd per stadsdelsområde år 2018–2020

Tabell 2 Antal nytillkomna biståndshushåll inom ekonomiskt bistånd efter hushållstyp år 2018–2020

År	Ensam man		Ensam kvinna		Par		Dödsbo	Totalt
	utan barn	med barn	utan barn	med barn	utan barn	med barn		
2018	2170	130	979	586	78	393	248	4584
2019	2249	119	943	594	80	285	246	4516
2020	2251	143	1107	576	64	232	261	4634

Tabell 3 Antal nytillkomna biståndshushåll inom ekonomiskt bistånd efter åldersgrupp år 2018–2020

År	–24 år	25–29 år	30–39 år	40–49 år	50–59 år	60–64 år	65– år	Totalt
2018	1249	552	1004	621	594	211	353	4584
2019	1244	538	963	687	534	197	353	4516
2020	1026	598	1021	746	628	242	373	4634

Diagram 34 Antal beslut om yttranden enligt LUL januari 2018 – februari 2021

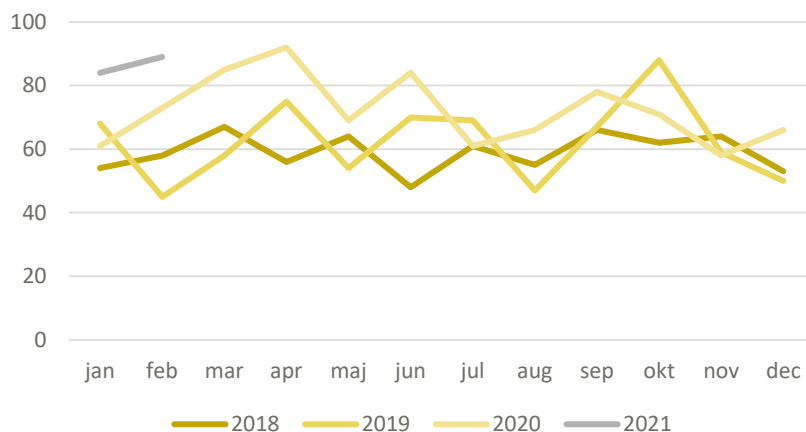

Diagram 34 visar totalt antal beslut om yttranden enligt LUL hos personer i åldrarna upp till 20 år, månadsvis från januari 2018 till och med februari 2021. Av diagrammet framgår att antalet LUL-yttranden ligger på en något högre nivå under större delar av det första halvåret 2020 jämfört med 2019 och 2018. Även under 2021 ligger antalet LUL-yttranden på en något högre nivå.

Tabell 4 Antal orosanmälningar som rör barn efter anmälningsorsak år 2018–2020

	2018	2019	2020
Tecken på problem hos barnet			
Skolsociala problem	1 113	1 304	1 335
Beteendeproblem	1 416	1 918	2 410
Förseelse	329	375	488
Annan brottslighet	761	875	1 149
Alkohol/narkotika	934	1 254	1 620
Annat missbruk	36	44	57
Psykisk ohälsa	1 135	1 166	1 193
Annat	323	342	349
Bristande omsorg hos vårdnadshavare			
Fysiskt övergrepp	1 757	1 945	1 899
Sexuella övergrepp	204	191	213
Psykiska övergrepp	589	630	643

Vanvård	1 308	1 767	2 119
Våld inom familj	2 812	3 005	2 915
Relationskonflikter	1 833	1 929	2 081
Hedersrelaterad	123	78	132
Risk för giftemål	13	23	14
Psykisk ohälsa	1 262	1 312	1 462
Utvecklingsstörning	15	12	6
Alkohol/drogmissbruk	1 745	2 007	2 124
Kriminalitet	282	270	319
<u>Misstanke om att barnet är/varit utsatt för brott från annan person</u>			
Sexuell exploatering	19	24	28
Människohandel	6	14	4
Annat brott	126	178	215

BILAGA 2 - VERKSAMHETER OCH AKTÖRER SOM HAR INTERVJUATS

Familjerådgivningen - Södermalm

Framtid Stockholm

Öppenvård missbruk - Rinkeby-Kista, Södermalm

LSS-hälsan

Boendestöd - Hässelby-Vällingby, Södermalm

Omsorgshuset

Kriscentrum – skyddat boende för kvinnor

Kruton – skyddat boende för hedersrelaterat våld och förtryck

Origo – Resurscentrum för hedersrelaterat våld och förtryck

Barnahus förstärkningsteamet

Akutboenden för hemlösa - två stycken

Ekonomiskt bistånd - Bromma, Spånga-Tensta, Innerstaden

Budget- och skuldrådgivning -Hässelby-Vällingby, Enskede-Årsta-Vantör, Innerstaden, Skarpnäck, Spånga-Tensta

Nytida – daglig verksamhet

MISA – daglig verksamhet

Frösunda Omsorg – personlig assistans

Frälsningsarmén

Convictus